

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ТЮТІН ОЛЕКСАНДР ОЛЕГОВИЧ ( )

Допускається до захисту:
в. о. завідувача кафедри теорії та
практики перекладу,
канд. філол. наук
Запухляк І. М.

(підпис)
«_____» _____ 2021 р.

«КОНЦЕПТ APOCALYPSE В АНГЛОМОВНОМУ СУСПІЛЬНО-
ПОЛІТИЧНОМУ ТА РЕЛІГІЙНОМУ ДИСКУРСІ НА МАТЕРІАЛІ
МЕДІЙНИХ ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛ ТА БЛОГІВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ХХІ
СТОЛІТТЯ»

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно)

Освітня програма Мова і література (англійська)

Магістерська робота

Науковий керівник:
к. філол. н., доц. Оленяк М. Я.,

.....

Оцінка: ____/____/_____
(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК:

(підпис)

Вінниця 2021

АНОТАЦІЯ

Тютін Олександр Олегович. Концепт APOCALYPSE в англomовному суспільно-політичному та релігійному дискурсі на матеріалі медійних Інтернет-джерел та блогів соціальних мереж XXI століття. Спеціальність 035 Філологія. Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно). Освітня програма Мова і література (англійська). Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021, – 86 с.

Робота присвячена у необхідності поглибленого вивчення природи «концепту» та дискурсу, виявлення особливостей наявних підходів до розуміння цих явищ.

Матеріал дослідження містить 187 одиниць різнорівневих мовних одиниць, які актуалізують поняття APOCALYPSE.

Цінність дослідження полягає у аналізуванні підходів до розуміння концепту та дискурсу, також їхнє найбільш прийнятне визначення.

Головна мета дослідження полягає у з'ясуванні природи «концепту» та «дискурсу», також вербалізація цих понять на матеріалі медійних Інтернет-джерел та блогів.

Були використані такі **методи дослідження** як загальнонаукові: аналіз, синтез та лінгвістичні: зіставний, описовий.

У **результаті** варто зазначати, що було виявлено декілька складових концептів. Ці складові мають свої характеристики, які по-своєму є вірними.

Існує всього 3 ключових підходи до розуміння концепту. В цей перелік входить когнітивний, лінгво-культурологічний та культурологічний підходи.

Ключові слова: концепт, дискурс, фрейм, APOCALYPSE.

SUMMARY

Tiutin O. O. Concept APOCALYPSE in the English socio-political and religious discourse on the material of the XXI century media sources and social networks' blogs. Specialization 035.04 Germanic languages and literatures (translation included). Educational program Language and literature (English). Vasyl Stus Donetsk National University, 2021. – 86 p.

The work is devoted to the need for an in-depth study of the nature of «concept» and discourse, and the identification of the peculiarities of the available approaches to understanding these phenomena.

The research material contains 187 units of different level language units, which actualize the concept of APOCALYPSE.

The **value** of the study lies in the analysis of approaches to understanding the concept and the discourse and their most appropriate definition.

The **main goal of the study** is to understand the nature of the «concept» and the «discourse», as well as the verbalisation of these concepts in Internet sources and social media blogs.

The following **research methods** were used as general scientific: analysis, synthesis and linguistic: comparative, descriptive.

As a **result**, it should be noted that several constituents of concepts have been identified. These components have characteristics that are true in their own way.

There are only 3 key approaches to understanding the concept. This list includes cognitive, linguistic-cultural and culturological approaches.

Keywords: concept, discourse, frame, APOCALYPSE

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ І ПОНЯТТЯ «ДИСКУРС», «КОНЦЕПТ» ТА «ФРЕЙМ» В СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	12
1.1 Поняття дискурс	12
1.2 Підходи до розуміння терміну «дискурс»	13
1.3 Трактуювання терміну «дискурс»	15
1.4 Політичний дискурс	17
1.5 Релігійний дискурс	20
1.6 Визначення поняття «концепт»	23
1.6.1 Складові концепту	25
1.6.2 Підходи до розуміння концепту	27
1.6.3 Природа виникнення концепту	30
1.6.4 Типологія концептів за ознаками	31
1.6.5 Методи концептуального аналізу	32
1.7 Дослідження терміну «фрейм»	37
1.8 Співвідношення фрейму з концептом	45
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ І	47
РОЗДІЛ ІІ ОПИС СТРУКТУРИ КОНЦЕПТУ APOCALYPSE НА МАТЕРІАЛІ МЕДІЙНИХ ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛ ТА БЛОГІВ	49
2.1 Дослідження словникових дефініцій поняття APOCALYPSE	49
2.2 Логічний складник концепту апокаліпсис	51
2.3 Сполучуваність поняття апокаліпсис	67
2.4 Синоніми до терміну апокаліпсис та близькі за змістом слова й вирази	67
2.5 Сценарії	68
2.5.1 Емотивний сценарій	69
2.5.2 Подієвий сценарій	73
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ ІІ	75

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	81

ВСТУП

На сьогоднішній день у сучасній лінгвістиці не має загальновизнаного і однозначного визначення терміну «дискурс», оскільки він є об'єктом вивчення багатьох наукових дисциплін, таких як філософія, літературознавство, соціологія, антропологія, етнографія і т.д. Хоча відносно цього терміну досі йдуть палкі суперечки, але зацікавленість вчених до цього явища не згасає, оскільки воно не окреслене чіткими рамками.

Дискурс являє собою два або декілька речень, які знаходяться у смисловому зв'язку один з одним. З одного боку дискурс можна розуміти як продукт комунікативної дії, тобто текст. А з іншого боку його розглядають як комунікативну ситуацію. Текст є рисою принаймні одного акту висловлювання, яке реалізоване з точки зору вербальної, мовленнєвої риси або невербальної, яка може проявлятися жестами, сенсорно-перцептуальним або просодичним способами. Вивчення політичного дискурсу ведеться в трьох напрямках: філологічного, соціолінгвістичних та індивідуально-герменевтичного. Основна ідея політичного дискурсу ідентифікується його акторами чи авторами, а саме політиками.

Щодо релігійного дискурсу, який в цій роботі буде окреслено в загальному, він може бути і персональним: спілкування людини з Богом в молитві, спілкування прихожанина зі священником на сповіді. А щодо центральних учасників цього дискурсу, до них відносять священнослужителя - єпископа, пресвітера, диякона, ігумена, ченця.

Лінгвістика кінця XX – початку XXI ст. розвивається під знаком когнітивізму. Саме в когнітивній лінгвістиці вчені бачать новий етап вивчення складних відносин мови і мислення. У своєму розвитку будь-яка наука неминуче стикається з необхідністю уточнення і переосмислення основних понять в результаті появи нових даних і розробки нових методів, підходів і напрямків дослідження. На сьогоднішній день в рамках когнітивної лінгвістики намітилося безліч підходів, концепцій та напрямків, іноді навіть суперечливі один одному.

У цих умовах інтенсивний розвиток когнітивної лінгвістики сприяє встановленню більш чітких визначень для основних категорій, перш за все, концепту. Лексема «концепт» міцно увійшла в науковий обіг близько 10 років тому. При цьому найширший спектр «концептів» вже увійшов в коло активного розгляду лінгвістів. Більш того, в ході розробки основних категорій і проблем когнітивної лінгвістики вчені виявили багато нових аспектів у вивченні як мови, так і мовного функціонування.

Сотні робіт присвячені аналізу різних «концептів» мов, порівнянь «концептів» в різних мовах, теоретичного обґрунтування понять і термінів концептуальної лінгвістики.

Вивчення лінгво-культурних «концептів» привертає сьогодні увагу багатьох дослідників, оскільки це дає можливість встановити способи мовного осмислення дійсності і виявити пріоритетні цінності в колективній та індивідуальній картинах світу. Лінгво-концептологія синтезує в собі ідеї філософського аналізу пізнаваного світу, когнітивного моделювання дійсності, культурологічного опису етнічної та соціально-групової специфіки світорозуміння, семантичного структурування реальності.

Термін «концепт» знаходить широке застосування в різних областях лінгвістичної науки. Він увійшов в понятійний апарат не тільки лінгво-культурології, а й когнітивістики і семантики. Період затвердження терміну в науці неодмінно пов'язаний з певною довільністю його вживання, розмитістю кордонів, змішуванням з близькими за значенням і по мовній формі термінами.

На основі аналізу різних дискурсів (філософського, лінгвістичного, лінгво-культурологічного, філософсько-культурологічного) з проблеми «концепту» зроблено спробу виявлення особливостей даних підходів до розуміння і дослідження цього поняття.

Термін «концепт» знаходиться зараз на піку популярності в гуманітарній літературі, що пов'язано, по-перше, з його відносною універсальністю, а по-друге, з процесами глобалізації, які породжують

інтерес до дослідження відмінності уявлень про ключові поняття досліджуваних країн і культур. Тим часом дискурс про «концепт», виникнувши вперше в лоні філософії, сталося чимало змін, пов'язаних як з плином часу, так і зі збільшенням інтересу до даного поняття в інших галузях гуманітарного знання.

В даний момент в гуманітарних науках відзначається співіснування різних підходів до розуміння, трактування і дослідженню «концепту». З точки зору лінгвістики, він являє собою смислове значення знака, його дослідження спрямоване на пошук різних засобів репрезентації концепту в мові, а також виявлення їх частотності.

Лінгво-когнітологія має на меті побудову когнітивної моделі представлення даного поняття в мовній свідомості носія мови. Особливістю лінгво-культурологічного підходу є спрямованість на пошук національно-культурного компонента «концепту». А філософсько-культурологічне дослідження націлене на виявлення сутності даного феномена в загальному контексті культури.

«Фрейм» – це багатокomпонентний, об'ємний «концепт», він у найбільшій мірі пов'язаний з поняттям семантичного поля. «Фрейм», що є складовою гештальту, цікавий для лінгвістичних досліджень. Ідея фреймових мереж була запозичена в когнітивну лінгвістику з програмування. Вона об'єднала в собі поняття лексико-семантичних полів, фреймову теорію і орієнтована на створення семантичних мереж.

Семантична мережа є одним з видів фреймової мережі, але через те, що в лінгвістиці тільки вона і використовується, то ми її можемо називати більш загальним поняттям – поняттям фреймової мережі.

Окрім цього, «фрейм» і «концепт» можна розглядати як два види концептуальних структур, що мають схожі і різні риси.

Визначення терміну «дискурс» дотепер викликає значні труднощі через те, що він набув значення у багатьох наукових дисциплінах, таких як філософія, літературознавство, соціологія, антропологія, етнографія та інші.

Поняттям «дискурс» переважно позначають мовленнєву діяльність, яка відбувається в найрізноманітніших областях життєдіяльності людини: політиці, філософії, психології, публіцистиці тощо.

На основі аналізу різних дискурсів (філософського, лінгвістичного, лінгво-культурологічного, філософсько-культурологічного) з проблеми «концепту» зроблено спробу виявлення особливостей даних підходів до розуміння і дослідження цього поняття.

Дискурс являє собою два або декілька речень, які знаходяться у смисловому зв'язку один з одним. З одного боку дискурс можна розуміти як продукт комунікативної дії, тобто текст. А з іншого його розглядають як комунікативну ситуацію. А текст є рисою принаймні одного акту висловлювання, яке реалізоване з точки зору вербальної, мовленнєвої риси або невербальної, яка може проявлятися жестами, сенсорно-перцептуальним або просодичним способами.

Актуальність роботи полягає у необхідності поглибленого вивчення природи «концепту» та «дискурсу», виявлення особливостей наявних підходів до розуміння і цих явищ.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні природи «концепту» та «дискурсу» як комплексного ментального утворення.

Зазначена мета передбачає виконання низки завдань:

- знайти найбільш прийнятне визначення поняття «концепт»;
- розглянути складові частини «концепту»;
- проаналізувати підходи до розуміння «концепту»;
- знайти найбільш точне визначення поняття «дискурс»;
- розглянути складові поняття «дискурс»;
- проаналізувати підходи до розуміння поняття «дискурс» та його використання у цій роботі;
- розглянути основні сучасні методи проведення аналізу складників концепту та визначити базовий робочий метод з метою здійснення наукового пошуку у роботі;

- знайти найбільш прийнятне трактування концепту APOCALYPSE;

- розглянути його вербалізацію в суспільно-політичному дискурсі на основі висловлювань різних активістів та політиків;

- виявити як репрезентується концепт APOCALYPSE на основі суспільно-політичному дискурсі.

- знайти найбільш прийнятне трактування терміну «фрейм»;

- розглянути використання «фрейму»;

- виявити, що поєднує «концепт» з «фреймом».

- полягає у з'ясуванні природи «концепту» як комплексного ментального утворення, а також поглибленому вивченні авторських засобів вербалізації художнього концепту APOCALYPSE .

У процесі виконання роботи використовував низку **методів**, серед яких є:

- загальнонаукові (аналіз, синтез);

- лінгвістичні;

- описовий, який полягає у спеціальних дослідницьких процедурах тлумачення значення імені і найближчих позначень;

- різноманітні когнітивні ознаки, виявлені під час вивчення природи художнього концепту APOCALYPSE різнорівневих лінгвальних одиниць та елементів дискурсу;

- методи лінгвокоцептуального та фреймового аналізу.

Об'єктом дослідження є концепт APOCALYPSE та POST-APOCALYPSE як його різновид як явище, що має когнітивну природу та характеризується низкою різних засобів його репрезентації в мові.

Предметом дослідження є різнорівнева мовна актуалізація вищезазначеного концепту в англomовному суспільно-політичному дискурсі на матеріалі інтернет-джерел та блогів соціальних мереж XXI століття.

Матеріал дослідження: різнорівневі мовні одиниці, які актуалізують поняття APOCALYPSE, дібрані з інтернет-джерел та блогів соціальних мереж XXI століття в кількості 187 одиниць.

- різноманітні когнітивні ознаки, виявлені під час вивчення природи художнього концепту APOCALYPSE методом лінгвокоцептуального та фреймового аналізу різнорівневих лінгвальних одиниць та елементів дискурсу.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів на заняттях з лінгвокультурології англійської мови; отримані результати можуть бути також корисними для соціологів і соціолонгвістів.

Структура роботи: магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загального висновку, списку використаної літератури, додатків.

У роботі використано **101 джерело**, з них 58 рос. мовою, 38 англ. мовою, 2 нім. мовою, 3 укр. мовою.

РОЗДІЛ І ПОНЯТТЯ «ДИСКУРС», «КОНЦЕПТ» ТА «ФРЕЙМ» В СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

1.1 Поняття дискурс

Визначення терміну «дискурс» дотепер викликає значні труднощі через те, що він набув значення у багатьох наукових дисциплінах. Поняттям «дискурс» переважно позначають мовленнєву діяльність, яка відбувається в найрізноманітніших областях життєдіяльності людини: політиці, філософії, психології, публіцистиці тощо. Термін «дискурс» використовується в декількох напрямках сучасної гуманітаристики. «Сьогодні категорія дискурс в соціальних науках відіграє роль, подібну до тієї, що відводиться євро в європейській економіці» [38]. В зв'язку з цим прийнято виділяти різні типи дискурсу: політичний, публіцистичний та інші.

Широке вживання поняття «дискурс» як родової категорії по відношенню до понять «мова», «текст», «діалог» у філософській, соціологічній та психологічній термінології стало нормою. У сучасній філософії дискурс розглядають як засіб обґрунтування соціальних норм, що конструюють соціум взагалі, як концептуальну схематизацію демократичної системи, ідеї відкритого суспільства або ідеалу вільної комунікації, де учасники якої рівні [56].

Одне з найдавніших значень слова «discours» зафіксовано у французькій мові на позначення діалогічного мовлення. Інші наукові дані щодо природи поняття «дискурс» свідчать про те, що вже у XIX ст. у «Словнику німецької мови» Я. і В. Грімм вказані такі його семантичні властивості, як 1. діалог, бесіда; 2. мова, лекція. У XX ст. термін «дискурс» набув широкого значення і через потребу уніфікації різноманітних підходів до його розуміння у 60-х роках вчені здійснили спроби надати йому найбільш загальне, універсальне визначення.

На початку було місце полеміці, що була пов'язана з термінологічним визначенням об'єкта дослідження, і також самої області лінгвістики, що вивчає текст. Першочергово утворений термін «лінгвістика тексту» являється

не зовсім коректним і його називають дискурсом. У 70-х рр. XX ст. «дискурс» трактували як багатозначний термін лінгвістики тексту, який вживався багатьма науковцями у значеннях майже омонімічних, найважливішими з яких є наступні: «дискурс» - це 1. зв'язний текст; 2. усно-розмовна форма тексту; 3. діалог; 4. група висловлювань, пов'язаних між собою за змістом; 5. Мовленнєвий твір як даність – письмова або усна» [42].

У теперішній час у лінгвістиці термін «дискурс» визначається як продукт комунікативної дії, тобто текст. У комунікативному просторі «дискурс» існує як проміжна ланка між мовленням як вербальною реалізацією мови, з однієї сторони, та спеціальним текстом, закріпленим за мовленнєвою діяльністю під час спілкування, з іншого.

Дискурс являє собою два або декілька речень, які знаходяться у смислового зв'язку один з одним. Загалом розрізняють декілька основних типів дискурсу, а саме: теле- і радіодискурс, газетний, театральний, літературний кінодискурс, дискурс у сфері публік релейшнз (PR), рекламний, релігійний та політичний. Саме останній його різновид із наведених вище є об'єктом наукового розгляду у цьому дослідженні. У якості його предмета виступає концепт APOCALYPSE, антропогенний складник якого сьогодні набуває в суспільно-політичному англомовному дискурсі не аби якого значення.

Вчені виділяють різні структуроутворюючі параметри дискурсу. Таким чином, В. Бхатія, крім соціального середовища, яке він називає професійною практикою, також виділяє текст, жанр, професійну культуру [66].

1.2 Підходи до розуміння терміну «дискурс»

З метою роз'яснення підходів до терміну «дискурс», вважаємо за необхідне взяти за основу праці багатьох лінгвістів. Використання терміну дискурс в багатьох сферах породжує різні підходи до його трактування та сутності. Нижче будуть описані основні підходи, які слід розглянути для базового розуміння терміну «дискурс».

Комунікативний або функціональний підхід – це підхід, який виділяє дискурс як вербальне спілкування (тобто мова, функціонування мови, вживання), або як бесіда чи діалог. На думку Карасика В. І. в межах комунікативного підходу термін дискурс можна тлумачити як «якусь знакову структуру, яку роблять дискурсом її суб'єкт, об'єкт, місце, час, обставини створення» [23].

А ось структурно-синтаксичний підхід вже несе за собою розуміння дискурсу як фрагмент тексту, тобто утворення чогось більшого за речення (складне синтаксичне ціле або абзац). Також дискурс являє собою два або декілька речень, які знаходяться у смисловому зв'язку один з одним. Проте зв'язність розглядається як одна з головних ознак дискурсу.

Розуміння структурно-стилістичного підходу характеризує дискурс як нетекстову організацію розмовної мови, що визначається невиразним розподілом на частини, ситуативністю, спонтанністю, пануванням асоціативних зв'язків, високою контекстністю та стилістичною специфікою.

Соціально-прагматичний підхід виокремлюється дискурс як текст, занурений у ситуацію спілкування, в життя, або ж як соціальний чи ідеологічно обмежений тип висловлювань. Також можна його описати як «мова у мові», але представленої у вигляді особливої соціальної даності, що має свої тексти.

Це дає зрозуміти, що характер дискурсу складається з декількох одиниць. Але все ж з одного боку він звернений до прагматики і до типових ситуацій спілкування, а з іншого – до процесів, що здійснюються у свідомості учасників спілкування та природи їх свідомості, або ж взагалі – до власне тексту.

Найбільшу зацікавленість викликають визначення комунікативно-діяльнісного підходу:

Наприклад такий нідерландський лінгвіст як Тьон Адріанус ван Дейк вважає, що дискурс – це лише письмовий чи мовленнєвий вербальний продукт комунікативної дії [15].

А ось такий науковець як Карімова Р. А. навпаки вважає, що термін «дискурс» слід розглядати як складне комунікативне явище, що включає поряд з текстом позамовні фактори, що впливають на його утворення і сприйняття [27].

Щодо підходу іншого лінгвіста як Карасик В. І., то він вважає, що: «дискурс – це текст, занурений у ситуацію спілкування» [24].

З одного боку дискурс можна розуміти як продукт комунікативної дії, тобто текст. А з іншого його розглядають як комунікативну ситуацію. Дискурс відноситься до ієрархічно структурованого, представленого в думках продукту послідовності висловлювання, пропозиційних, ілокутивних та індексальних актів, які учасники спільно здійснюють у міру розгортання спілкування [77]. Кожен учасник поодиноці конструє власну модель дискурсу комунікативної події, що відбувається; таким чином, в принципі, вони можуть розходитися, але лише в межах ризику неправильної інтерпретації та комунікативного зриву (що може і іноді трапляється). Такі послідовності в першу чергу спрямовані на реалізацію певної локальної або глобальної комунікативної мети [91]. Дискурс є і ієрархічним, і незмінним, та явно залежить як від тексту, так і від контексту.

1.3 Тракткування терміну «дискурс»

Також існує думка, що ці підходи суперечать один одному. Дискурс осмислюється у нерозривному зв'язку з поняттями мова і текст. У комунікативному явищі дискурс існує як проміжна ланка між мовою як вербальним спілкуванням, як діяльністю, з однієї сторони та спеціальним текстом, закріпленим під час спілкування, з іншого. В більш простому протиставленні дискурс слід розуміти як когнітивний процес, пов'язаний з реальним мовоутворенням і знанням мовленнєвого утворення, а текст – як кінцевий результат процесу мовленнєвої діяльності, що виливається в певну завершену форму. Таке протиставлення призводить до усвідомлення, що текст може тлумачитися як дискурс лише тоді, коли він реально сприймається і потрапляє у поточну свідомість індивіда, що його сприймає.

Такий мовознавець як Еміль Бенвеніст осмислює дискурс як «мовлення, що привласнюється мовцем», тобто сам дискурс не є просто набором фраз, при його реалізації відбувається розрив з граматичною будовою мови. Дискурс – це такий емпіричний об’єкт, з яким стикається лінгвіст, коли він відкриває сліди суб’єкта акту висловлювання, формальні елементи, що вказують на присвоєння мовлення, тим хто говорить [6]. Він вважає, що важливою рисою дискурсу є співвіднесення дискурсу з конкретними учасниками акту комунікації. Тобто мається на увазі той, хто говорить і той, хто слухає. Будова розмовного дискурсу складається з ряду етапів комунікативної дії індивіда. Сюди входить: вступ в мовленнєвий контакт, висунення ініціальної теми розмови і її підтвердження, зміна ролей під час акту комунікації, зміна теми розмови та вихід з акту комунікації.

А. Усманова в своєму визначенні дискурсу і дискурсії «в широкому сенсі слова» вказує, що дискурс (дискурсія) «являє собою складну єдність мовної практики і екстралінгвістических факторів (значима поведінка, яке маніфестується в доступних для чуттєвого сприйняття формах), необхідних для розуміння тексту, тобто що дають уявлення про учасників комунікації, їх установках і цілях, умовах виробництва і сприйняття повідомлення » [55].

У визначенні Г. А. Орлова можна виявити риси лінгво-комунікативного аспекту дискурсу, який досліджує дискурс як категорію мови, яка утворена у вигляді усного або письмового мовленнєвого відтворення, відносно до завершеного в смисловому і структурному відношенні, довжина якого потенційно змінюється. Починаючи від синтагматичного ланцюга вище окремого висловлювання (тобто речення) і до цілого за змістом відтворенням (оповідання, опис, інструкція, розмова і т.д.) [43]. Поняття дискурс визначається цілісністю, завершеністю, зв’язністю та іншими характеристиками. Тобто вміщує в собі усі властивості тексту. Також це поняття одночасно розглядається як процес і як результат фіксованого тексту.

Науковець В. З. Дем'янков, на основі робіт по зарубіжному мовознавстві, дав визначення дискурсу. В цьому визначенні відображається його функціональна природа і в значній мірі поглиблює попередні визначення цього терміну. Він пише, що «дискурс, довільний фрагмент тексту, що складається більш ніж з одного речення або незалежної частини речення. Часто, але не завжди концентрується навколо деякого опорного концепту; створює загальний контекст, який описує дійові особи, об'єкти, обставини, час, вчинки та інше, визначаючись не так послідовністю речень, скільки тим загальним для того, хто створює дискурс і його інтерпретатора світом, який «будується» під час розгортання дискурсу. Вихідна структура для дискурсу має вигляд послідовностей елементарних пропозицій, пов'язаних між собою логічними відносинами кон'юнкції, диз'юнкції та іншими» [16].

1.4 Політичний дискурс

В. З. Дем'янков вважає, що дослідження саме політичного дискурсу ведеться в трьох напрямках: філологічного, соціолінгвістичних та індивідуально-герменевтичного. Таким чином, дослідник показує, що вивчення політичного дискурсу лежить на перетині різних наукових дисциплін, але його характерна властивість полягає в його цілі. А метою політичного дискурсу є спонукання адресата до певних дій в сфері політики, навіювання деяких оцінок. На нашу думку, є вірним твердження Дем'янкова В. З. про те, що, досліджуючи політичний дискурс, не можна задовольнятися лише вивченням мовленнєвих елементів, необхідно враховувати очікування аудиторії [16].

Найпростіша і зовсім не помилкова відповідь полягає в тому, що політичний дискурс ідентифікується його акторами чи авторами, а саме політиками. Дійсно, велика частина досліджень політичного дискурсу стосується тексту та розмов професійних політиків чи політичних інституцій, таких як президенти та прем'єр-міністри та інші члени уряду, парламенту чи

політичних партій, як на місцевому, національному, так і на міжнародному рівнях.

Політики в цьому сенсі - це група людей, яким платять за їхню політичну діяльність, і яких обирають або призначають (або самовизначають) центральними гравцями державної влади. Цей спосіб визначення політичного дискурсу навряд чи відрізняється від ототожнення медичного, юридичного чи освітнього дискурсу з відповідними учасниками в галузі медицини, права чи освіти.

Контексти політичного дискурсу утворюються за рахунок прецедентних текстів, які створюють необхідні умови для протікання процесів відтворення влади на основі ефекту впізнавання. Крім того, особливу роль у формуванні контекстів політичного дискурсу відіграють ЗМІ, що створюють ефекти дистанційованості і театральності в дискурсі [60].

Вербальна агресія представлена певними мовними актами. Підкреслюючи мовні акти агресії, слід зазначити, що всі вони є демонстрацією політичної сили і спрямовані на зниження статусу опонента. Виділяють стандартні мовні акти агресії в політичному дискурсі:

- виразність волі з семантикою вигнання (акти волі);
- категоричність вимог і звернень;
- мовні акти прокляття (використання слоганів);
- мовні акти погрози [34].

З інтерактивної точки зору аналізу дискурсу ми також повинні включати різних *одержувачів* у політичні комунікативні події, такі як громадськість, люди, громадяни, маси та інші групи чи категорії. Тобто, коли ми знаходимо політику та її дискурси у публічній сфері, на сцену з'являється набагато більше учасників політичної комунікації.

Базилєв В. М. називає політичним дискурсом деяку семіосферу спілкування, що розглядається в реальному часі, іншими словами - поточну мовну діяльність, і в віртуальному часу - уявлення про типові моделях мовної поведінки [4].

Є ще одне ускладнення, яке пов'язане з самим розмежуванням сфери політики. Очевидно, що не лише офіційна чи професійна політика та політики беруть участь у правлінні. У політичній діяльності та політичному процесі також беруть участь люди як громадяни та виборці, люди як члени груп тиску та виборчих груп, демонстранти та дисиденти тощо [97]. Всі ці групи та особи, а також їх організації та установи можуть брати участь у політичному процесі, і багато з них беруть активну участь у політичному дискурсі. Тобто, широке визначення політики передбачає значне розширення сфери дії поняття «політичний дискурс», якщо ми визначимо таку практику всіх учасників політичного процесу.

Інший, але частково схожий спосіб розмежування об'єкта дослідження – це зосередження уваги на характері діяльності або практики, що здійснюються в політичному тексті та розмовах, а не лише на характері його учасників. Тобто, навіть політики не завжди беруть участь у політичному дискурсі, і те саме, очевидно, стосується більшості інших учасників, таких як громадськість чи громадяни в цілому, або навіть члени соціальних рухів чи груп дій. Це також означає, що категоризація людей та груп повинна бути принаймні суворою, тобто в тому сенсі, що їх члени є учасниками політичного дискурсу лише тоді, коли діють як політичні суб'єкти, а отже, беруть участь у політичних акціях, таких як управління, управління, прийняття законодавчих актів, протестування, незгоди або голосування. Тоді особливо цікавим для політичного дискурсу є те, що багато політичних дій чи практик є одночасно дискурсивними практиками. Іншими словами, форми тексту та розмови в таких випадках мають політичні функції та наслідки.

Парламентські дебати можуть мати таку основу:

- Область: Політика.
- Система: Демократія.
- Установа: Парламент.
- Цінності та ідеології: Демократія, групові та партійні ідеології.
- Організації: політичні партії, лобісти.

- Політичні актори: члени парламенту, міністри уряду.
- Політичні відносини: Законодавча влада.
- Політичний процес: Законодавство.
- Політична дія: Прийняття політичних рішень.
- Політичні пізнання: ставлення до відповідної проблеми (наприклад, щодо абортів, позитивних дій чи ядерної енергії).

1.5 Релігійний дискурс

Наступний тип дискурсу, який ми окреслимо в даному дослідженні, - релігійний.

В даний час не викликає сумніву існування релігійного дискурсу та релігійного стилю (релігійно сповідницького в термінології Л. П. Крисіна [32], або церковно-релігійного в термінології М. Н. Кожині [29]). Однак питання про його статус продовжує залишатися дискусійним, що пов'язано перш за все з критеріями виділення релігійного дискурсу в окрему групу. Оскільки всі види дискурсу, на думку М. Фуко [59], знаходяться у взаємному обміні, релігійний дискурс відкритий для проникнення елементів інших стилів. Зокрема, жанровий репертуар цього дискурсу не обмежується молитвою, сповіддю, проповіддю, але включає в себе жанри, «стилістично орієнтовані на інші комунікативні сфери» [48] (наприклад, доповіді учасників релігійних конференцій; офіційні документи Патріархії; нариси, інтерв'ю православних журналів). Релігійний дискурс має зони перетину, які зближують його з публіцистичним, науковим, офіційно-діловим, художнім і розмовною дискурсами.

Існує безліч трактувань поняття «релігія». Так, наприклад: це «набір вірувань, що стосуються причини, природи і призначення універсуму, особливо віри або поклоніння Богові або божествам» [57].

Виявляється все більший зв'язок лінгвістики і культурології, що не може не сприяти зростаючому інтересу до релігійного дискурсу. Релігійний дискурс, таким чином, являє релігійну картину людини з його цінностями в тексті. Релігія – це окрема система. Раніше мова релігії теоретично була

цікавою багатьом лінгвістам. Дослідження проповідей і молитов стали стимулом для більш глибокого їх вивчення в рамках лінгвістичної теорії релігійного дискурсу і як об'єктів дослідження лінгвістичної науки.

Релігійний дискурс може бути і персональним: спілкування людини з Богом в молитві, спілкування прихожанина зі священником на сповіді. Спочатку і іудаїзм, і християнство виникли як «особистісне» спілкування Бога з людиною, хоча і обраним самим Богом (пророки, апостоли). Це відповідає і визначенню релігії як якогось світогляду та світовідчуття, відповідної діяльності та поведінки індивіда, які в подальшому визначають «певні культові дії останнього, засновані на вірі в божественне, в існування вищої сили – Всевишнього, Бога або декількох божеств – певного різновиду надприродного» [7].

Центральним учасником цього дискурсу є священнослужитель – єпископ, пресвітер, диякон, ігумен, чернець, який може виступати «виконавцем певної ролі - проповідник, духівник; він же є також носієм (не від свого імені, а виступаючи тільки як посередник між Богом і людиною) вищого знання, мудрості, з одного боку, наданої людині Всевишнім, а з іншого боку, досвіду, накопиченого людським соціумом протягом тисячоліть» [7].

Бобирєва О. В. проводить аналогії між релігійним дискурсом, педагогічним і медичним, знаходячи при цьому багато спільного. Вона вважає, що релігійний дискурс має «театральність», в ньому присутній обов'язковий компонент страху, і з цим не можна не погодитися. Метою релігійного дискурсу, на думку дослідника, є виховання особистості [9].

Цю точку зору поділяє і Кожем'якін Є. О., який розуміє під релігійним дискурсом діяльність, яка спрямована на вплив, формування традиційного мислення та світовідчуття. Науковець також визнає наявність награності, театральності релігійного дискурсу, яка передбачає емоційну залученість всіх учасників мовної діяльності [28].

Зовсім по-іншому позначає релігійний дискурс Салахова А. Г., і дане розуміння представляється найбільш повним. На її думку, релігійний дискурс, якому властива ієрархія учасників мовної діяльності, – це сукупність текстів, як усних, так і письмових, які обслуговують комунікацію в церковній сфері [49].

У широкому сенсі під релігійним дискурсом мається на увазі набір певних дій, орієнтованих на залучення людини до віри, а також сукупність мовно-актових комплексів, які супроводжують процес взаємодії комунікантів, включаючи певні текстові фрагменти. Центральним учасником цього дискурсу є священнослужитель. Кінцевою метою релігійного дискурсу є передача вищої істини, божественного знання; він є концентрацією знання і несе в собі істину. Час релігійного дискурсу фіксується жанровою специфікою спілкування. Місце релігійного дискурсу – храм. Загальна мета релігійного дискурсу полягає в залученні до віри в рамках певної конфесії.

Оскільки ступінь ритуальності релігійного дискурсу найвища, аналіз специфіки та функцій ритуального релігійного дискурсу виявляється одним з найбільш плідних напрямків дослідження в рамках даного предметного поля. «Ритуал – це мова релігії» [76], особливо в культурі народів, що не мають писемності.

Віра в надприродні сили характерна і для магії, проте між релігією і магією є істотна відмінність. Релігія – це віра в надприродне і надія на божественну допомогу. Магія – віра в можливість управляти надприродними силами. Головне в релігії є молитва і надія, в магії – заклинання, яке обов'язково має «спрацювати» [101].

Отже, за допомогою вищезгаданих характеристик ми приходимо до висновку, що релігійний дискурс – явище багатостороннє і різнопланове, що має зони перетину, які зближують його з публіцистичним, науковим, офіційно– діловим, художнім і розмовною дискурсами і виконує певні функції за допомогою людей пов'язаних з релігією (священик, чернець).

1.6 Визначення поняття «концепт»

В сучасній лінгвістиці можна спостерігати тенденцію вивчення мови як продуктивного способу інтерпретації людської культури. Це пояснюється тим, що мова це – ключ до системи людської думки, до природи людської психіки, він використовується для характеристики нації. На думку Л. Єлмслева, мова «може відкрити дорогу, як до розуміння стилю, особистості, так і до подій в житті минулих поколінь» [18].

«Концепт» — сучасне визначення, яке використовується у багатьох гуманітарних науках. У переліку цих наук є: мовознавство, культурологія, літературознавство, філософія, психологія, а також лінгвістика. Це поняття має дуже багато дефініцій, оскільки воно є одним з найголовніших у дослідженні мовної картини світу.

Лінгво– концептологія – це напрям в лінгвістиці, який дуже стрімко розвивається. Вона вивчає «концепт». Історія використання концепту і еволюція його семантичної структури в різних мовах була простежена В.З. Дем'янковим. Вчений наголошує, що в текстах класичної та середньовічної латини слово «conceptus» і його похідні слова проявляють загальну сему «зародок», метафоричне осмислення якого призвело до розуміння «концепту», «зародок мислення».

В італійській мові «концепт» довгий час використовувався в значенні «зачатий», але вже в XIII-XIV століттях спостерігалось значення «зрозумілий, розуміється як...», в сучасній італійській мові у слова «concetto» основними значеннями є:

- 1) поняття, уявлення, судження, думка;
- 2) погляд, концепція, розуміння;
- 3) задум, ідея, план, проект;
- 4) репутація;

5) екстравагантний художній образ, метафора. Схоже положення можна побачити в іспанській мові.

У французькій мові до кінця XIX століття слово «concept» використовувалося вкрай рідко, у сучасній французькій мові «concept» – це термін, який позначає явища, які отримують організацію в результаті дискурсивної діяльності.

В німецькій мові «Konzept» функціонує в значенні «начерк», близький до українського значення «конспект». Але в 1960-ті рр. «Konzept» став означати «попереднє, уривчасте, незавершене, іноді туманне, тільки відносно справедливе, цінне і несуперечливе уявлення про весь світ, яке лежить за деяким поняттям і яке моделює істинні поняття людини» [17].

В англійській мові «concept» зафіксований у словниках зі значенням «поняття, ідея, загальне уявлення, концепція»; на теперішній час «concept» найчастіше зустрічається в науковій літературі, зокрема, яка присвячена проблемам когнітології та інформатики. Таким чином, термін «концепт» у всіх мовах зберігає одну з початкових сем – «незавершеність, зародковість».

Саме слово «концепт» означає поняття. Деякі науковці вважають ці терміни синонімічними. Але все ж таки вони відрізняються. «Поняття» — більш вживане в логіці та філософії, а ось «концепт» зазвичай використовують в культурології, мовознавстві та лінгвістиці.

У сучасному мовознавстві термін «концепт» має декілька сенсів. Те, що «концепт» належить до свідомості є спільною рисою для всіх підходів. Концептами можна не лише міркувати, але й їх можна відчувати на собі. Деякі лінгвісти вважають концепт, щонайменше, тривимірним утворенням. Це утворення містить в собі предметно-образну, понятійну та ціннісну складові.

Концепти, так як і поняття, не обов'язково повинні мати вербальну форму, хоча, як правило, вони матеріально існують.

Концепт співвідноситься з категоріями значення та смислу. Значення імені – це предмет (денотат), який носить дане ім'я, смисл – «концепт» цього денотата, інформація, завдяки якій стає можливим віднесення імені до даного предмету. В лінгво-культурологічному трактуванні «концепт» ототожнюється з типовою уявою: «прототипом, гештальт-структурою»

(терміни Телія) [53] і тут, як можна побачити, логіко-семантичне значення і смисл практично міняються місцями: концепт денотата – відомості, необхідні і достатні для виділення класу об'єктів – замінюється власне денотатом – типовим образом, який представляє клас в нерозчленованій повноті ознак.

Смисл – це за визначенням Г. П. Щедровицького «загальне співвідношення і зв'язок всіх віднесених до них ситуацій явищ» [61, с. 546–576]. Він завжди ситуаційний, обумовлений контекстом, належить мові і первинний по відношенню до значення, яке, в свою чергу, поза контекстом, неситуаційно, належить мові, похідним від смислу, соціально інституціоналізовано і формулюється, на відміну від смислів, створюваних всіма і кожним, винятково укладачами словників. Підсумовуючи вищесказане, ми приходимо до висновку, що «концепт» в дихотомії значення-смисл співвіднесений зі значенням, так як належить національній мовній свідомості.

1.6.1 Складові концепту

Згідно з В.І. Карасик, «концепт» складається з трьох компонентів – понятійного, образного і ціннісного [22, с. 3–16]. За образним зауваженням С.Х. Ляпіна, «в глибині концепту мерехтить поняття» [37, с. 11–35].

Образна сторона концепту — це те, що відображається у нашій пам'яті. Це містить в собі смакові, зорові, слухові та нюхові характеристики предметів.

Понятійна сторона концепту показує як «концепт» закріплений в мові, його опис, форму визначення, порівняльні характеристики цього «концепту» стосовно інших «концептів».

Ціннісна сторона концепту розкриває значення цього психічного утворення як для індивіда, так і для всього мовного колективу.

В семантичний склад концепту входить також вся прагматична інформація мовного знаку, яка пов'язана з його експресивною та іллокутивною функціями, що цілком узгоджується з «пережитістю» та «інтенсивністю» [45, с 5] духовних цінностей, до яких він посилає.

С. Г. Воркачов виділяє в складі лінгво-культурного «концепту» три складові: понятійну, яка відображає його ознакову і дефініційну структуру, образну, яка фіксує когнітивні метафори, які підтримують концепт в мовній свідомості, і означальну, яка визначена місцем, яке займає ім'я «концепту» в лексико-граматичній системі конкретної мови, куди ввійдуть також його етимологічні і асоціативні характеристики [14, с. 115–124].

На думку М.М. Болдирева, структура концепту має вигляд гештальта. Ядро концепту складають конкретно-образні характеристики, які є результатом чуттєвого сприйняття світу, його буденного пізнання. Похідними є абстрактні признаки, які відображають знання про об'єкти, які були отримані в результаті теоретичного, наукового пізнання. Взаємне положення цих ознак має індивідуальний характер, це залежить від умов формування «концепту» у кожної окремої людини. У концепту немає строгої структури. Його об'єм постійно збільшується за рахунок нових концептуальних характеристик. В структурі концепту виділяють загальнонаціональний компонент і групові компоненти, регіональні (локальні), індивідуальні [10, с. 29–38].

Можна вважати методологічно важливими роздуми Ю.С. Степанова про структуру концепту. На його думку, «концепт» включає в себе такі компоненти як «1) основну, актуальну ознаку; 2) додаткову або декілька додаткових, пасивних ознак, які вже не є актуальними, а історичними; 3) внутрішню форму, зазвичай зовсім не усвідомлювану, в зовнішній словесній формі» [51, с. 40–43].

Перший компонент – основна, актуальна ознака концепту – значуща, «відома» всім носіям тієї чи іншої мови, тієї чи іншої культури. Вона вербально виражена, є засобом комунікації представниками певної етнічної спільності, нації, народу, народності.

На відміну від нього другий компонент – додаткова, пасивна ознака концепту – виявляє свою актуальність далеко не для всього етносу; вона

доступна для представників певної соціальної групи, для певного мікросоціуму.

І, нарешті, третій компонент – етимологічна ознака або внутрішня форма – є найменш актуальною для мово- і концептоносіїв будь-якої культури, оскільки історією життя слова займаються переважно спеціалісти певних наук.

Кажучи про класифікації концептів, необхідно підкреслити, що в основу класифікацій різні вчені кладуть різноманітні ознаки. Почнемо зі структурно-семантичної типології. Так, А. П. Бабушкін класифікує концепти на лексичні і фразеологічні [3, с. 12]. Зі структурно-семантичної точки зору правомірне виділення в самостійні типи препозитивних, прийменникових та інших концептів, що й робить Н. А. Красавський [31, с. 40–59].

В основу класифікації дискурсу С.А. Аскольдов і В.І. Карасик кладуть «принцип способів освоєння» світу – науковий, художній і буденний, і виділяють в окремий тип наукові, художні та буденні концепти [2, с. 267–279; 21, с. 3–16].

Ще одним критерієм розмежування лінгво-культурних концептів є, очевидно, їх приналежність до сфери знання або свідомості, яку вони обслуговують. Концепти можуть типологізуватися не лише структурно-семантично, дискурсно, але й соціологічно. Так, Д. С. Лихачов всі «концепти» класифікує на такі групи; універсальні (наприклад «смерть», «життя»), етнічні («отчизна», «інтелігенція»), групові («сцена» для актора і глядача), індивідуальні (вони повністю залежать від особистого досвіду, системи цінностей, культурного рівня певної людини). [35, с. 280–287] Саме від ступені володіння культурою, тобто рівня освіченості, виховання, інтелігентності, залежить концептосфера певної людини.

1.6.2 Підходи до розуміння концепту

На сьогоднішній день у мовознавстві розділяють 3 ключових підходи до визначення терміну «концепт». Ці підходи включають в себе лінгвістичне, когнітивне та культурологічне значення.

Дослідники С.О. Аскольдов, Д.С. Лихачов, В.В. Колесов та В.М. Телія зазначають, що у лінгвістичному підході концепт варто розглядати як алгебраїчний вираз значення, через те що він є для кожного словникового значення. Представники цього напрямку усвідомлюють концепт як увесь потенціал слова з його конотативним елементом.

Ще одним вірогідним компонентом семантики мовного концепту є когнітивна пам'ять слова: смислові характеристики мовного знаку, які пов'язані з його споконвічним призначенням і системою духовних цінностей носія мови [1, с. 56–59; 53, с. 235].

Когнітивний підхід до розуміння сутності концепту відносять до явищ ментального характеру. Й. А. Здернін, З. Д. Попова та інші представники воронезької наукової школи відносять «концепт» до розумових явищ. Вони визначають його як глобальну розумову одиницю. О. С. Кубрякова окреслює концепт як «оперативну змістовну одиницю пам'яті, ментального лексикону».

Проте найбільш концептологічно істотним тут є так званий культурно-етнічний компонент, який визначає специфіку семантики одиниць природної мови і відображає «мовну картину світу» його носіїв.

Прихильники культурологічного підходу при розгляді концепту надають велике значення цьому аспекту. Вони вважають, що культура приховує за собою сукупність концептів та відносини між ними. Також вони пояснюють «концепт» як осередок культури в ментальному світі людини. Після розгляду різних сторін «концепту», вони переконалися, що особлива увага має бути звернена на важливість культурної інформації, яку він передає.

В задачі лінгво-культурології входить вивчення і опис взаємовідносин мови і культури, мови й етносу, і народного менталітету. [53, с. 216; 39, с. 208], вона створена, по прогнозу Еміля Бенвеніста, «на основі тріади – мова, культура, людська особистість» і відтворює лінгвокультуру як «лінзу, через яку дослідник може побачити матеріальну і духовну самотність етносу» [6,

с. 45]. Основу категоріального апарату лінгвокультурології складає поняття мовної особистості і концепту, гносеологічне ставлення яких, ще не завершене.

На теперішній час всі мовознавчі підходи до концепту зазвичай звужуються до лінгво-культурологічного та лінгво-когнітивного трактування цього явища. Тобто під концептом, маючи на увазі лінгво-когнітивне явище, нам варто розуміти «одиницю психічних або ментальних ресурсів нашої свідомості і також тієї інформаційної конструкції, яка окреслює досвід і знання людини». До цього можна ще додати «змістовну одиницю пам'яті, концептуальну систему мови, ментальний лексикон та відображення у людській психіці того, як вона бачить світ». А зі сторони лінгвокультурології концепт, приміром, культурний, буде вже визначатися базовою одиницею культури.

Варто наголосити на тому, що ці обидва прийоми не є взаємовиключними. Концепт як одиниця культури — це фіксація колективного досвіду, який постає як здобутком людини. А ось концепт у формі ментального утворення в свідомості людини — вихід на концептосферу соціуму, тобто культури. Науковець В. І. Карасик вважає, що обидва прийоми відрізняються векторами стосовно індивіда. Тобто лінгво-когнітивний концепт — це шлях від індивідуальної свідомості до культури, а ось лінгво-культурний концепт — це навпаки, шлях від культури до індивідуальної свідомості. Поділ руху зовні і руху всередину є лише дослідницьким прийомом, насправді цей рух є цілісним багатовимірним процесом [24, с. 117].

Поняття «концепт» має безліч тлумачень, трапляється таке що вони дуже відрізняються один від одного, деякі з них суттєво звужені, а інші ж вкрай розширені. Але також існують пояснення, які мають більш-менш точне визначення цього поняття.

Науковець С. Г. Воркачов характеризує концепт як визначення, яке поєднує енциклопедичну та лексикографічну інформацію, найбільш

«наближене» та найбільш «віддалене» значення слова, інформацію про світ і про суб'єкт, який його пізнає. Він також аналізує його з різних точок зору. На його думку, концептом можна назвати те, за допомогою чого людина вивчає світ. Це засноване на досвіді та енциклопедичній інформації, якесь середнє значення слова, яке було вироблене в процесі пізнання.

Концепт, згідно з науковими дефініціями С.А. Аскольдова, О.С. Кубряковою, С. Х. Ляпіна, О. П. Скідан – це «багатовимірний розумовий конструктор, який відображує процес пізнання світу, результати людської діяльності, його досвід і знання про світ, який зберігає інформацію про нього» [31, с. 40–59]. М. А. Холодна трактує концепт як «пізнавальну психічну структуру, особливості організації якої забезпечують можливість відображення реальності в єдності різноякісних аспектів». На думку Р. Павіленса, концепти – це «сенси, які складають когнітивно базисні думки і знання» [31, с. 40–59].

Р. М. Фрумкіна підкреслює, що концепт – це об'єкт концептуального аналізу, сенс якого – «простежити шлях пізнання смислу концепту і записати результат на формалізованій семантичній мові» [58, сер.2, №3]. Концептуальний аналіз – це дослідження, для яких концепт є об'єктом аналізу. Смісл концептуального аналізу – це знання концепту, тобто це є знанням про об'єкт зі світу дійсності.

1.6.3 Природа виникнення концепту

Кожен лінгвіст, котрий вивчав концепт, має свою думку щодо його виникнення. Деякі з них мають спільні риси, а інші навпаки.

На думку Д. С. Лихачова, у його тлумаченні концепту як «заміщення значення слова в індивідуальній свідомості і в певному контексті» характеризує його суто індивідуальну спрямованість як засіб для погляду на навколишній світ, не звертаючи увагу на соціальну сторону цього поняття.

Інший дослідник В. І. Карасик вважає, що концепт утворюється в наслідок взаємодії досвіду, відбору на головні критерії цінності та механізму запам'ятовування.

Щодо трактування виникнення концепту Ю. С. Степановим, то він пояснює, що концепт утворюється при зіткненні світу індивіда та культури. Це пояснення є найбільш вузьким з усіх перерахованих, так як науковець дає лінгво-культурологічне пояснення концепту.

Безумовно, концепт – це «багатовимірне ідеалізоване формоутворення» [37, с. 11–35], проте єдності думок відносно числа семантичних параметрів, по яких можна проводити його дослідження, у концептологів немає. Наприклад, С.Х. Ляпін, Ю.С. Степанов та В.І. Карасик говорять про те, що в ці параметри включають як понятійне, так і образне, ціннісне, поведінкове, етимологічне і культурне «виміри», з яких майже кожне може мати пріоритетний статус в дослідженні [30, с. 78–89].

Концепт як ментальне утворення високої ступені абстрактності переважно пов'язаний саме зі словом. З цього випливає, що він включає в себе окрім предметної відносності всю комунікативну значущу інформацію. Насамперед, це вказівки на місце, яке займає цей знак в лексичній системі мови: його парадигматичні, синтагматичні і словотвірні зв'язки – те, що Ф. Сосюр називає «значимістю» і що, в кінцевому підсумку, відображає «лінгвістичну цінність позамовного об'єкту» [31, с. 40–59].

Як ми можемо бачити, на даній стадії вивчення концепту в мовознавстві, важко знайти спільну думку у трактуванні поняття «концепт». Не дивлячись на тип концепту, всі вони є будівельним матеріалом концептосфери конкретної мови, в якій можна підкреслити менші утворення.

1.6.4 Типологія концептів за ознаками

Науковці, підкреслюють, що концепт, як група, є однією з провідних для багатьох гуманітарних наук. Причиною цього є те, що він має характерні риси своєї неоднорідності. Взагалі науковці зосереджують свою увагу на конкретні та абстрактні, індивідуальні та групові концепти.

- 1) Гіпероніми – це дуже збірне поняття. (КВІТКА)
- 2) Інсайти – це знання про те, яку функцію виконує предмет. (СОКИРА)

3) Розумові картинки – це конкретні зображення у свідомості.
(СОБАКА «ФРАНЦУЗЬКИЙ БУЛЬДОГ»)

4) Сценарії – вони інтерпретують знання про розвиток подій.
(ПОТОП)

5) Схеми – це слова з менш конкретними образами. (РІЧКА, ДОРОГА)

6) Калейдоскопічні концепти – це група сценаріїв та фреймів, які поєднані з почуттями індивіда. (ГОРЕ)

7) Фрейми – це група асоціацій, які збережені у свідомості людини.
(НОВИЙ РІК)

Дуже важливим є те, що для розуміння самого терміну «концепт» потрібно усвідомити, що «ні один концепт не відображається в мові повністю». Можна привести декілька доказів на цей рахунок.

Концепт є чималим за своїм значенням, він не має чіткої будови, і через це він не може бути повністю вираженим.

Також він є кінцевим продуктом персонального пізнання, а персональне вимагає комплексних засобів вираження. Також не має можливості зафіксувати усі типи вираження концепту.

1.6.5 Методи концептуального аналізу

Аналіз – це термін, який підходить для багатьох застосувань. Однією з форм аналізу є концептуальний аналіз. В сучасній філософії підйом концептуального аналізу почався з робіт Г. Е. Мура, Бертрана Рассела та Готлобома Фрега.

Головна роль концептуального аналізу в їх роботі породила окремий напрямок філософії – так звану аналітичну філософію. У цьому підрозділі головною метою є конкретизація особливостей концептуального аналізу в різних його формах.

На думку науковця Полюжина М.М., концептуальний аналіз є спрямованим на виявленні змісту концептів, формулювання власних характеристик інтуїції та того, що існує в колективному несвідомому і

виражається у мовленні. Загалом під час практики проведення концептуального аналізу найчастіше використовують поєднання аналізу на базі словникових дефініцій та аналізу контексту [47, с.355].

Щодо інших концептуальних аналізів, В. І. Карасик запропонував методику, в якій вважає, що концептуалізація дійсності здійснюється як *позначення, вираження і опис* [25, с. 390].

Позначення – це виділення того, що актуально для цієї лінгвокультури, і привласнення цьому фрагменту осмислюваної дійсності спеціального знаку [26, с. 477].

Вираженням концепту є вся сукупність мовних і немовних засобів, що прямо або непрямо зображують, уточнюють і розвивають його зміст.

Опис концепту – це спеціальні дослідницькі процедури тлумачення значення його імені і найближчих позначень [25, с. 390]. Серед цих процедур визначаються: дефінування, контекстуальний аналіз та етимологічний аналіз.

Селіванова О.О. розуміє концептуальний аналіз не як окремий метод, а скоріше як сукупність методик, які пов'язані спільною ціллю [50, с.712], яка має ментальну абстраговану спрямованість. Деякі з вчених виражають думку про необхідність урахування в концептуальному аналізі досвіду моделювання різних систем репрезентації знань на мовному і текстовому матеріалах. Саме визначення «зв'язків пізнавальних механізмів свідомості й позасвідомого, кореляція різних компонентів моделей» є визначальними для процесів моделювання у процедурі концептуального аналізу [56, с. 645]. Інші ж науковці вважають, що концептуальний аналіз, показаний широким і глибоким змістом буде шлях до «знань про світ» і включає в себе «пошук тих загальних концептів, які підведені під один знак і визначають буття знаку як відомої когнітивної структури» [33, 85-97].

Конструктивний аналіз.

Проблемою, що мотивує конструктивний аналіз, є відсутність явного відношення між термінами чи поняттями мови в нашій концептуальній теорії цієї мови. Конструктивний аналіз має на меті також розширити нашу

концептуальну теорію шляхом обумовлення нового відношення або заявивши, що якесь уже відоме відношення є серед раніше не пов'язаних між собою частинами мови. Таким чином, конструктивний аналіз дозволяє ввести нові терміни чи поняття, яких не вистачало в початковій концептуальній теорії. Очевидно, що певні визначення, безумовно, будуть частиною конструктивного аналізу.

Правильний конструктивний аналіз повинен базуватися на початковій явній концептуальній теорії. Конструктивний аналіз завжди повинен бути правильним. Конструктивний аналіз є когерентним, якщо зміна концептуальної теорії проводиться з використанням матеріалу, який вже присутній у початковій концептуальній теорії. Конструктивний аналіз не завжди повинен бути узгодженим. Підводячи підсумок, правильний аналіз запускає відносини в початковій концептуальній теорії, тоді як цілісний аналіз робиться в межах правильного аналізу.

Збагачення початкової концептуальної теорії може ґрунтуватися на сучасній інтуїції або на виявленні певних відносин, які в ній неявно утримуються. Наприклад, може існувати неявне співвідношення між термінами чи поняттями, які невідомі мовцю: мовець може не знати про те, що відношення посягань є серед деяких стверджень, хоча вона може розуміти ці твердження цілком чудово.

Аналіз ситуації: Рассел. Конструктивний аналіз явно модифікує нашу концептуальну теорію мови, встановлюючи нові відносини, які раніше не були явними. Одним з найвідоміших і широко обговорюваних прикладів такої практики є Рассела «On Denoting» [93, с.479]. На думку Сомса, цей документ заклав основи аналітичної філософії сучасності [94, с.127]. У ньому Рассел пропонує теорію значення стверджень, що містить означення термінів. Він чудово пропонує теорію означених описів, тобто позначення термінів, що містять означений артикль як основний показник (наприклад, *the present king of France, the center of our solar system* тощо).

Аналіз Рассела не збагачує початкову концептуальну теорію новою концепцією. Швидше, він визначає зовсім нове відношення, яке, згідно з теорією Рассела, існує в мові.

Важливо зазначити, як Рассел презентує свою теорію. По-перше, він визначає загальну основу: «Таким чином, фраза позначається виключно в силу її форми. Ми можемо виділити три випадки: (1) Фраза може позначати, але ще нічого не позначати; ... (2) Фраза може позначати один певний об'єкт; ... (3) Фраза може позначати неоднозначно; ... » [93, 479].

Потім він формулює проблему: "Інтерпретація таких фраз є проблемою значних труднощів; насправді дуже важко обґрунтувати будь-яку теорію, не схильну до формального спростування» [93, 479].

Модель конструктивного аналізу. Використовуючи приклад та характеристику конструктивного концептуального аналізу вище, тепер можна вказати метод як упорядкований набір інструкцій:

1. Вказати початковий концептуальний фон.
2. Сформулювати концептуальну проблему.
3. Сформулювати нове концептуальне відношення.
4. Сформулювати тести концептуального відношення всередині концептуального фону.
5. Розробити нове відношення за допомогою тестів з дотриманням концептуальної основи.
6. Якщо відношення вдалося провести в тестах, оголосити його частиною концептуальної основи.

Аналіз виявлення. Загальна практика у філософії ставить під сумнів декларацію про те, що певне співвідношення має місце серед понять даної мови. Як зазначив Т. Вільямсон, «Філософські питання мають більш концептуальний характер, ніж питання інших дисциплін»: це може легко перейти до твердження очевидного» [99, 48].

Різниця між конструктивним аналізом та аналізом виявлення полягає в ролі концептуальної теорії в методі. Як ми бачили вище, конструктивний

аналіз призводить до зміни нашої явної концептуальної теорії. При аналізі виявлення вивчається чітка концептуальна теорія, але не модифікується. Однак результати аналізу виявлення можуть на наступному кроці мотивувати конструктивний аналіз. Наприклад, ми можемо виявити, що наша концептуальна мережа містить дві області еквівалентних термінів, які не пов'язані явним співвідношенням еквівалентності. Тоді ми можемо зробити конструктивний крок і відповідно змінити свою явну концептуальну теорію. Ще одна відмінність між конструктивним та концептуальним аналізом виявлення полягає в тому, що правильний концептуальний аналіз виявлення може призвести до негативного результату. Ми можемо просто виявити, що наша концептуальна мережа не тягне за собою задане концептуальне відношення або що воно виключає її. Навпаки, конструктивний концептуальний аналіз провалюється, якщо це не призводить до нового відношення.

Роль інтуїції у концептуальному аналізі виявлення є суттєвою, але вона не є необхідною. Інтуїцію можна використовувати для виявлення, чи можливе відношення між термінами. Але ми також можемо знайти відповідь у знаннях, які вже є, або продовжити, поєднавши обидва ці джерела доказів.

Аналіз ситуації: Гетьє. Метою аналізу виявлення є з'ясування того, чи є якийсь факт в нашій неявній концептуальній теорії. Неявна концептуальна теорія – це явна концептуальна теорія, закрита за логічними законами. Аналіз виявлення може базуватися на будь-якому з різноманітних відомих логічних фактів про співвідношення між поняттями, як, наприклад, якщо термін А еквівалентний терміну В, а термін В еквівалентний терміну С, то А еквівалентний С. Як правило, аналіз виявлення запитує, чи можемо ми використовувати деякі терміни відповідно до відомого нам використання інших термінів [75, с. 48].

Редуктивний аналіз. Проблема, що мотивує відновний концептуальний аналіз, полягає в тому, чи можна зв'язати якусь теорію чи мову з іншою теорією чи мовою. Наприклад, питання може бути, чи перший

є лише нотативним варіантом останнього. Це, звичайно, не єдине можливе концептуальне співвідношення двох теорій чи мов.

При аналізі скорочуваності між двома теоріями, як правило, відбувається будь-який із наступних двох способів, що відрізняються з точки зору конкретного поняття. Можна або запитати, чи одна мова еквівалентна частині іншої, або можна шукати, чи є одна мова лише нотативним варіантом частини іншої. Еквівалентність, про яку йдеться, не повинна відповідати один одному. Частіше кількість простих термінів однією мовою зводиться до ряду складних термінів іншої мови. Наука часто переосмислює звичайні терміни, такі як вага, колір, добробут, знання тощо. Добре відома філософська редукція – це знання між знаннями та виправданою справжньою вірою.

Основна відмінність як від конструктивного, так і від концептуального аналізу виявлення полягає в тому, що в обох з них ми вивчаємо відносини між частинами мови, в редуктивному концептуальному аналізі ми вивчаємо відносини між двома або більше концептуальними мережами.

Проблема редуктивного концептуального аналізу вирішується шляхом з'ясування того, чи є відповідне співвідношення серед заданих концептуальних мереж. Можна було б перевірити існування такого співвідношення, намагаючись знайти контрприклад, заснований на фактах та інтуїціях щодо цих концептуальних мереж, або можна спробувати довести існування відношення на основі логічних обмежень, що стоять за цими концептуальними мережами.

1.7 Дослідження терміну «фрейм»

Фрейм – це абстрактний образ для представлення якогось стереотипу інформації. У когнітивній лінгвістиці є два підходи до поняття: фрейм як структура знання, частина когнітивної системи людини і фрейм як структура представлення знання, інструмент уявлення когнітивної структури.

Вивчення фрейму дає можливість усвідомити механізми концептуалізації об'єктивованих у мові понять та явищ дійсності. Це є

причиною того, що фреймовий аналіз є дуже насущним не тільки в лінгвістиці, але також в літературознавстві та в інших галузях знань.

Фрейм є одним з центральних понять в когнітивній лінгвістиці, мета якої – визначення когнітивної функції мови. Незважаючи на пильний інтерес учених до фрейму і активне використання цього терміну в лінгвістичних дослідженнях, необхідно визнати, що поняття фрейм ще не отримало однозначного трактування, визначення, яке охоплювало б і включало усі сторони і аспекти явища, що вивчалось, немає в сучасній лінгвістиці і чіткої методики вивчення фрейму. Свідомством тому являється низка запитань, які отримали неоднозначне рішення у різних дослідників.

Але введення нового терміну в лінгвістику не тільки дало нові можливості, а також це призвело до деяких проблем, які пов'язані з його поняттєвою розмитістю [44, с. 3]. Було присвячено багато досліджень фреймовому аналізу. Вітчизняні та зарубіжні лінгвісти починали свої дослідження не лише з обґрунтування обрання методу дослідження, а ще й з самого поняття «фрейм». Разом з цим тлумачення цього явища часто мають суттєві розбіжності.

Термін «фрейм» був введений до концептуального апарату досліджень зі штучного інтелекту завдяки М. Мінському. Науковець трактує фрейм як утворені у конкретний спосіб інформаційні дані, які зображують набуті досвідом знання про певну стереотипну ситуацію. У цьому контексті поняття «ситуація» має більш загальне значення, так як може позначати образи, дії тощо [40, с. 8].

Ч. Філлмор був першим, хто використав цей термін у лінгвістичних дослідженнях. [11, с. 55] Він розтлумачив концепцію М. Мінського в генеративній граматиці та в граматиці відмінка з ціллю окреслення семантичних ролей компонентів ситуації, що утворюється у свідомості мовця. У цьому сенсі термін «фрейм» за своєю сутністю більш наближений до поняття «відмінкова рамка». Мається на увазі система мовних засобів, яка пов'язана з типовою ситуацією. Ч. Філлмор завершує тлумачення фрейму

ототожненням фреймів із когнітивними структурами, знання яких пов'язується з «концептами», представленими словами. Фрейм показується як прообраз значення лексичної одиниці, завдяки якій ідентифікується закладена в семантику знака інформація про світ [74, с. 314].

Узагальнивши всі відомі нам тлумачення, можна помітити різне розуміння цього терміну у лінгвістиці.

А) Ч. Філлмор вважає, що фрейм варто трактувати як систему вибору мовних прийомів. До цих мовних прийомів він вніс мовні категорії, граматичні правила, лексичні одиниці, які мають відношення до типової ситуації (або прототипом сцени).

Б) Й. А. Стернін, З. Д. Попова та А. П. Бабушкін інтерпретують фрейм як групу уніфікованих дійсних і можливих знань про явища, які мають складну багатокомпонентну будову, ціннісне розуміння про багаторівневий концепт.

В) Такі науковці як Ф. Унгерер та Х.-Й Шмідт описують фрейм як когнітивну модель, що виділяє знання й оцінки, поєднані з конкретними та часто повторюваними ситуаціями.

Г) Р. Богранд, В. Дреслер та Т. А. Ван Дейк моделюють фрейм як одиницю знань, яка упорядкована навколо концепту, що містить відомості про суттєве, характерне та можливе для цього концепту в рамках певної культури [70].

І. А. Тарасова, пропонує трактувати фрейм як «когнітивну структуру більш високого порядку, ніж концепт, як тип взаємодії між концептами, спосіб (форму) організації ментального простору» [52, с. 42].

До числа питань, що мають неоднозначне трактування, відноситься питання про співвідношення понять «фрейм» і «концепт». Звичайно, учених цікавить проблема співвідношення поняття «фрейм» і з багатьма іншими поняттями – «схема», «сценарій», «гештальт», «прототип», «пропозиція» і т. д., проте найчастіше в когнітивній лінгвістиці термін «фрейм» порівнюють все-таки з терміном «концепт».

Аналізуючи праці багатьох науковців, які були присвячені вивченню «фрейму» як самостійної когнітивної структури, дозволяє нам виокремити деякі його специфічні риси.

1. Фрейм — це конструкція репрезентації знання людини, яке було набуто з досвідом і пов'язує ментальну сферу з мовною. На противагу від інших видів когнітивних одиниць, фрейм має у собі змістовну основу майбутнього висловлювання. Завдяки фрейму здійснюється перехід об'ємної ментальної одиниці в лінійну вербальну структуру. «Зворотній процес спостерігаємо в ході декодування інформації, коли мовна структура проходить крізь утворений реципієнтом фрейм, розгортається і викликає в його свідомості відповідні образи й поняття» [41, с. 20].

2. Фрейм — це конструкція репрезентації знань у вигляді схеми референтної ситуації, котра вміщує набір обумовлених нею ознак. Якраз набір особливих ознак є відповідальним за ідентифікацію кожної конкретної ситуації або денотата в голові у людини, яка фіксує досвід відбиття відрізка дійсності через порівняння його з одиницею мовного тезаурусу.

3. Фрейм — це уявлення знань про типову ситуацію, яку можна уявити за допомогою фіксованого набору зумовлених нею змістовних компонентів та відношень між ними. Тим не менше, верхні рівні фрейму постійно відповідають закріпленій у свідомості ситуації, а нижні лише вміщують термінали, які можуть наповнюватися через поглиблення інформації про ситуацію.

Фрейм знаходиться в основі когнітивних структур, які репрезентують в мові образ, уявлення і т.д. Когнітивна структура, яка схована за фреймом, має особистий характер. Він залежить від психологічних особливостей та типу мислення носія мови. Сама структура фрейму є обов'язковою умовою їхньої матеріальної вербалізації, так як через неї здійснюється поєднання ментального з вербальним.

Лексичний фрейм – в сучасній когнітивній лінгвістиці означає будь-яке багатозначне (полісемантичне) слово – набір знань про цей предмет. У

структурі лексичних фреймів розрізняють два рівні: рівень зовнішньої семантики, який проявляється в реальних умовах вживання слова, і глибинний рівень – когнітивна модель, тобто ментальний образ об'єкту дійсності, що означає цим словом. Очевидно, лексичний фрейм відноситься до лексичного концепту як вид до роду.

«Термінальний фрейм» – описує конкретні об'єкти, позначені тим або іншим терміном.

«Понятійний фрейм» – описує ситуації і події. Понятійні фрейми розділяють на класи залежно від міри узагальнення описуваних в них ситуацій. Наприклад, гіперфрейм – опис події, що включає усю мережу дрібніших ситуацій, які його складають; «ситуативний фрейм» – фрейм, орієнтований на опис конкретних і однозначних ситуацій.

«Лінгвістичний фрейм» – впорядкована безліч ознак тексту і їх значень.

«Текстовий фрейм» – «ремо-тематичний фрейм», втілений у впорядкованій структурі текстових ознак, значення яких невідомі заздалегідь і витягаються з конкретного тексту.

«Класифікаційний фрейм» – фрейм, що має впорядковану структуру класифікаційних ознак, значення яких відомі заздалегідь і задані в класифікації об'єктів предметної області.

«Концептуальний фрейм» – впорядкована структура семантичних ознак (текстових і класифікаційних фреймів), що характеризують об'єкти, описані в тексті, як безвідносно до ситуацій, тобто на основі енциклопедичних знань, так і з точки зору тих ролей цих об'єктів в конкретних ситуаціях, вибраних автором тексту.

Можна розмежувати два розуміння фрейму. Як структури знання і структури представлення знання, необхідно усвідомлювати, що при вивченні фрейму як структури знання ми звертаємося до мови-феномену, а при дослідженні фрейму як структури представлення знання об'єктом уваги стає мова-конструкт. Проте вивчення свідомості людини на цьому етапі розвитку

науки можливо здебільшого тільки за допомогою мови, тому, обробляючи і аналізуючи отримані в ході експерименту дані, ми у будь-якому разі стикаємося з фреймом – структурою представлення знання, типізуємо отриманий матеріал з метою отримання інформації про представлення цього виду знання у свідомості інформантів.

Незважаючи на наявність невирішених, суперечливих питань відносно фрейму, огляд теоретичної літератури по фрейму дозволяє виділити деякі загальні властивості цього поняття :

1. Перш за все, категорія фрейму відноситься до сфери знання: фрейм представляє собою структуру знання. Практично всіх вчених цікавить знання про світ, про певні відрізки дійсності, тому часто у визначенні поняття «фрейм» вони втрачають вказівку на тип знання, маючи на увазі імпліцитно, що мова йде саме про знання про світ. Однак деякі дослідники вважають за краще конкретизувати інформацію, що цікавить їх і відтворену у фреймі сферу знання. У розумінні М. М. Болдирєва, наприклад, фрейм є «моделлю культурно-обумовленого, канонізованого знання» [11, с. 62].

Проте деякі дослідники вважають за краще конкретизувати ту, що цікавить їх і сферу знання, що відбивається у фреймі. У розумінні М. М. Болдирєва, наприклад, фрейм є «моделлю культурно-обумовленого, канонізованого знання» [12, с. 54]. Для нього головною умовою є те, щоб знання було загальним, принаймні для частини суспільства. В цілому фрейм може бути структурою знання з будь-якої сфери життя людини і суспільства.

2. Усіма ученими підкреслюється той факт, що фрейм структурує знання про ситуацію, що типізується, стереотипній, тематично єдиній.

3. З попередньої властивості логічно витікає наявність конвенціонального початку у фреймі, що підкреслюється практично усіма дослідниками. Якщо фрейм відбиває знання, відомі більшості членів цього суспільства, то він повинен включати стійкі, конвенціональні ознаки, сприяючі легкому і швидкому пізнаванню фрейму будь-яким членом

суспільства. Ці ознаки, як правило, займають верхні рівні фрейму і залишаються стабільними, постійними.

Проте поява в американській лінгвістиці теорії концептуальної інтеграції Ж. Фоконьє, М. Тернера і І. Суїтсер, розглядаюче породження і сприйняття дискурсу як послідовне розгортання ментальних просторів, дещо «похитнуло» позиції цієї властивості. Як відмічає О. К. Ірісханова, основною ідеєю цієї теорії є «ідея злиття ментальних просторів, внаслідок чого утворюється новий інтегрований простір, в якому нейтралізуються одні елементи початкових фреймів, посилюються інші і створюються нові» [20, с. 46]. Згідно цієї теорії, зміні можуть піддаватися усі елементи, навіть конвенціональні. Фрейм починає розглядатися як динамічна структура з «активними зонами», в якій навіть стабільні, конвенціональні ознаки можуть зміщуватися на нижні, глибинні рівні.

4. Фрейм є структурою елементів, що ієрархічно взаємодіють один з одним. Елементи верхнього рівня відбивають, як правило, стійкі, конвенціональні ознаки, а елементи нижніх рівнів знаходяться в ситуації «очікування»: вони наповнюються ознаками в процесі пристосування фрейму до конкретної ситуації. Ієрархічно впорядкована структура фрейму забезпечує його цілісність.

5. Для когнітивних лінгвістів сферою інтересу є свідомість, структура знання в мозку людини. Тому для них однією з основних властивостей фрейму буде категоріальний характер організації знання, тобто фіксація приналежності поняття, явища, предмета до деякого класу і його стосунків з іншими представниками цього класу.

В цілому фрейм може являти собою структуру знання з будь-якої сфери життя людини і суспільства.

Після того як термін «фрейм» почали використовувати в лінгвістиці, він, разом з початковим (структурним) значенням, отримав багато додаткових тлумачень.

Фрейм являє собою складне утворення, упорядкований спосіб збереження і переробки інформації, який забезпечує легкість операцій з нею.

Цікаво побачити різницю між концепцією фреймової семантики і польовою семантикою І. Тріра, на яку вказав Ч. Філлмор. Фреймова семантика «допускає можливість того, що ті хто говорять можуть цілком володіти знанням даного слова, яка входить в деяку область лексики, навіть якщо вони взагалі не знають інших слів цієї області або знають лише деякі з них» [73, с. 47].

І. Трір, в свою чергу, вважає, що для розуміння значення індивідуального терміну перекладач має знати місце слова в смисловому полі і кількість учасників: «Слова не мають значення, якщо слухачу не відомі протипоставленні їм інші слова з того ж понятійного поля; і вони не визначені і розпливчасті, якщо не з'являється їх “концептуальні сусіди” які претендують на свою частину понятійного поля і своїм появленням чітко виділяють кордони вимовленого слова» [95, с. 34]

Дуже тісним є взаємозв'язок фрейму і сценарію як двох когнітивних категорій. Сценарій, як відомо, є «концептуальною структурою для процедурного уявлення знань про стереотипну ситуацію або стереотипну поведінку» [5, с. 367]. Згідно М. Мінському, фрейм і сценарій – два види фреймів, фрейм – статичний, сценарій – динамічний. За С.А. Жаботинською, фрейм як концептуальна структура припускає можливість його перетворення в сценарій при переході в динамічний стан, коли термінальні вузли і слоти функціонують у дії [19, с. 35].

У статичному стані формально фрейми представляють у вигляді структури вузлів і відносин. Термінальні вузли представляють інваріантні параметри ситуації, а слоти – їх варіативну реалізацію. У слотах можуть бути присутніми як національно-культурні компоненти, в яких закріплені особливості тієї або іншої лінгвокультури, так і універсальні. Слоти є своєрідними осередками, які можуть бути заповнені різними у кожному

конкретному випадку даними, – групами слів, що представляють потенційні можливості мовної актуалізації фрейму.

1.8 Співвідношення фрейму з концептом

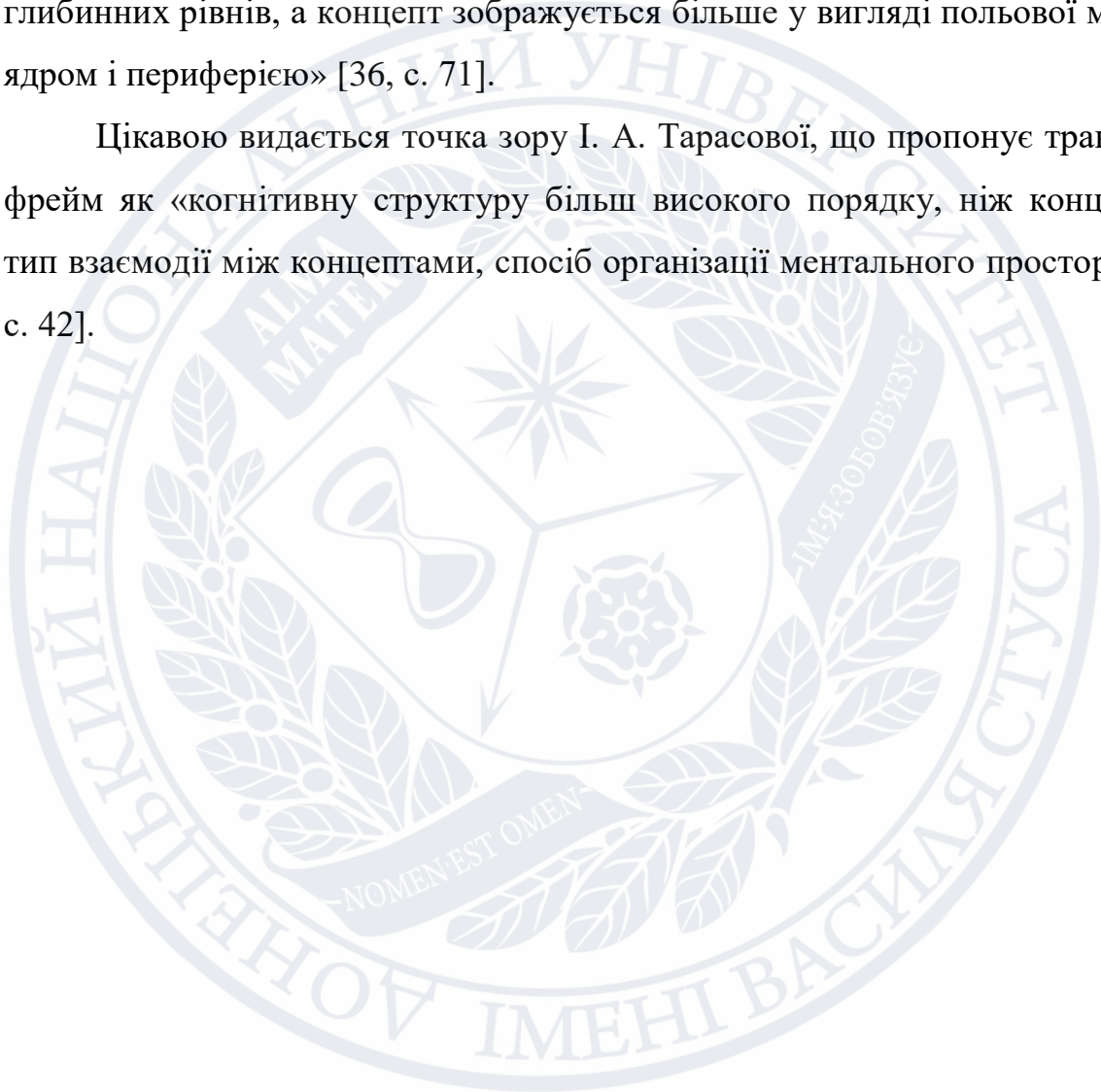
З одного боку, фрейм і концепт знаходяться між собою в споріднених стосунках, де концепт є родовим поняттям по відношенню до фрейму. Як відмічає М. М. Болдирєв, фрейм використовується для «позначення структурованих концептів; він входить до складу «концепту», який, у свою чергу, використовується для представлення будь-яких одиниць знання, у тому числі неструктурованих» [13, с. 29]. Виступаючи видом по відношенню до родового поняття «концепт», фрейм сам по собі може також виступати родовим поняттям для ряду явищ : тоді в нього входять власне фрейм, схема, сценарій і когнітивна модель в розумінні О. Г. Біляївської.

З іншого боку, фрейм і концепт співвідносяться як складне і просте поняття. В цьому випадку фрейм виступає як рід складного концепту. Саме у такому сенсі трактує фрейм М. М. Болдирєв – як «об’ємний, багатокomпонентний концепт, що є «пакетом» інформації, знаннями про стереотипну ситуацію» [12, с. 36]. У цього дослідника протиставлення фрейму і концепту будується на основі особливостей об’єктів, відбитих в концепті: концепт відбиває який-небудь об’єкт, образ, тому він «простий» по відношенню до фрейму, що відбиває цілу ситуацію. З подібною точкою зору згоден М. В. Нікітін, також має на увазі під фреймом рід складного концепту. Проте, на думку автора, складність фрейму закладена не в його природі, а задана за визначенням: заданий хід від концепту-елементу до концепту-структури більш високого порядку [41, с. 61].

Окрім цього, фрейм і концепт можна розглядати як два види концептуальних структур, що мають схожі і різні риси. Схожість цих понять проявляється в наявності обов’язкових, істотних ознак, у взаємозв’язку концептів і фреймів між собою, в єдності, гнучкій і рухливій природі цих понять. В якості відмінних рис можна назвати переважний зв’язок фрейму з процесом категоризації, а концепту – концептуалізації; домінування у фреймі

стабільних ознак, що типізуються, і які мають в концепті усі ознаки, аж до одиничних, актуальних тільки для конкретного носія мови; як наслідок попередньої риси – велика частка суб'єктивності концепту і більше колективний характер фрейму, чіткіша, жорсткіша структура фрейму. Окрім цього, як відмічає Є. В. Лукашевич, «в наукових описах фреймова структура частіше представлена ієрархічно: углиб від верхніх рівнів до нижніх, глибинних рівнів, а концепт зображується більше у вигляді польової моделі з ядром і периферією» [36, с. 71].

Цікавою видається точка зору І. А. Тарасової, що пропонує трактувати фрейм як «когнітивну структуру більш високого порядку, ніж концепт, як тип взаємодії між концептами, спосіб організації ментального простору» [52, с. 42].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Керуючись інформацією, яка була отримана з різних джерел, ми прийшли до висновку, що поняття «дискурс» переважно позначає мовленнєву діяльність, яка відбувається в найрізноманітніших областях життєдіяльності людини: політиці, філософії, психології, публіцистиці та багатьох інших.

Були виявлені декілька основних підходів до розуміння поняття «дискурс», а саме: комунікативний або функціональний підхід та структурно-синтаксичний, структурно-стилістичний, соціально-прагматичний та комунікативно-діяльнісний підходи. Кожен з підходів має своїх прихильників, але єдиного правильного не існує.

Найпростіша і зовсім не помилкова відповідь полягає в тому, що політичний дискурс ідентифікується його акторами чи авторами, а саме політиками. Дійсно, велика частина досліджень політичного дискурсу стосується тексту та розмов професійних політиків чи політичних інституцій, таких як президенти та прем'єр-міністри та інші члени уряду, парламенту чи політичних партій, як на місцевому, національному, так і на міжнародному рівнях, а люди є їхньою аудиторією.

Переходячи до питання релігійного дискурсу, одразу можна помітити, що він може бути і персональним: спілкування людини з Богом в молитві, спілкування прихожанина зі священником на сповіді. Спочатку і іудаїзм, і християнство виникли як «особистісне» спілкування Бога з людиною, хоча і обраним самим Богом (пророки, апостоли). Центральним учасником цього дискурсу є священнослужитель – єпископ, пресвітер, диякон, ігумен, чернець, який може виступати «виконавцем певної ролі – проповідник, духівник.

Підсумовуючи все аналіз матеріалу показав, що концепт – це ментальне утворення. Воно може утворюватися у багатьох мовних формах. Виділяють багато трактування цього поняття. Були більш точні пояснення концепту, але, тим не менш, не існує одного загального. Розглянувши

складові концепту, можна зрозуміти, що кожна з них є по-своєму вірна. Оскільки не можна ще достовірно сказати, яка з них є правильною.

Проаналізувавши підходи до концепту, можна підкреслити, що найбільш прийнятним є лінгво-культурологічний підхід, оскільки особлива увага має бути надана саме лінгво-культурній інформації, яку він в собі несе. Був розглянутий ряд методів дослідження й опису аналізу концепту у сучасній когнітивній лінгвістиці. Вдалося визначити методи концептуального аналізу, які як найкраще зможуть допомогти розкрити зміст досліджуваного концепту.

Незважаючи на наявність невирішених, суперечливих питань відносно фрейму, огляд теоретичної літератури по фрейму дозволяє виділити деякі загальні властивості цього поняття: передусім, категорія фрейму відноситься до сфери знання, структурує стереотипні знання про ситуацію.

Співвідношення таких основних понять, як концепт і фрейм не має однозначного тлумачення. Низка науковців вважають родовим поняття «концепт», інші – «фрейм», існують прихильники, які допускають їхню синонімію «концепт-фрейм».

РОЗДІЛ II ОПИС СТРУКТУРИ КОНЦЕПТУ APOCALYPSE НА МАТЕРІАЛІ МЕДІЙНИХ ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛ ТА БЛОГІВ

Розділ II присвячений дослідженню будови концепту APOCALYPSE та POST-APOCALYPSE, а саме їхні прояви і становище, формується їхня загальна характеристика, визначаються фактори їхньої появи та розвитку.

В цьому розділі буде поставлена мета знайти словникові дефініції поняття APOCALYPSE на матеріалі різних словників. Згодом, після цього, варто перейти до роз'яснення логічних складників цього концепту. Оскільки будуть описані різні складники цього концепту, за ними будуть йти приклади висловлювань багатьох суспільно-політичних діячів.

Також, розгорнувши тему релігійного дискурсу будуть описані сполучуваності поняття апокаліпсис, а також синоніми та близькі за змістом слова та вирази.

Матеріал словників різних видів дадуть можливість знайти мотиваційні та поняттєві ознаки концептів, також побачити специфічність їхнього мовного вираження.

2.1 Дослідження словникових дефініцій поняття APOCALYPSE

На думку дослідників, етимологічні відомості відтворюють механізм становлення концептів. В цьому підрозділі використовуються різні словники, які дають нам доступ до тлумачення поняття APOCALYPSE.

Залежно від того, коли слово з'явилося в мові, у кожного слова може бути кілька мотиваційних ознак. Чим давніше слово, тим більше таких ознак у концепту, який стоїть за ним [46, с. 435.].

Концепт апокаліпсис є складним комплексом, який увібрав в себе різні поняття світогляду та світосприйняття. Поняття апокаліпсис є одним із найдавніших, тому номінацію лексеми апокаліпсис ми можемо бачити ще в давньогрецьких коренях *ἀποκάλυψις* – «відкриття», «одкровення», з *ἀποκαλύπτω* «відкривати», «виявити», де *ἀπο-* означає «від-, з-, із-», що походить з праіндоєвропейської **apo-* «від, геть» + *καλύπτω* «покривати», «приховувати».

Словник Cambridge Dictionary подає цей термін як дуже жахливу подію, в результаті якої відбуваються великі руйнування і зміни [67].

У свою чергу, як містичний кінець світу, який невідомо коли станеться, але деякі секти цьому не вірять. Так трактує поняття APOCALYPSE словник Urban Dictionary [96].

У словнику Collins Dictionary APOCALYPSE номінується як повномасштабне руйнування та кінець світу. Деякі люди вважають, що апокаліпсис може трапитися вже сьогодні [68].

У відомому лексикографічному виданні Longman Dictionary of Contemporary English APOCALYPSE характеризує страждання або загибель багатьох людей, і завдано серйозних ушкоджень у значних масштабах [82].

Словник Oxford Learner's Dictionary має декілька пояснень APOCALYPSE а саме: знищення світу, кінець світу, про який було написано в Біблії, а також ситуація, яка пов'язана з дуже серйозними ушкодженнями та руйнуваннями [90].

Дефініція APOCALYPSE в словнику Macmillan Dictionary репрезентується наступним чином: це час, коли весь світ буде знищено, ситуація в якій вмирає багато людей та зруйновано багато речей [83].

The American Heritage Dictionary of the English Language трактує це поняття як будь-які анонімні християнські або єврейські тексти приблизно від II ст. до нашої ери до II ст. нашої ери, що містять пророчі або символічні бачення, особливо про неминуче руйнування світу та порятунок праведних. Наступна дефініція у словнику описує його як велику катастрофу в результаті якої є широкомасштабні руйнування та занепад цивілізації [63].

Не менш цікавим є визначення цього поняття словником Merriam-Webster. В ньому пишеться, що одне з основних тлумачень є християнські та єврейські писання від 200 року до н.е. до 150 року н.е., що відзначаються псевдонімічністю, символічними образами та очікуванням неминучого космічного катаклізму, в якому Бог знищує правлячі сили зла та воскрешає праведників до життя в месіанському царстві. Також є інше пояснення, в

якому говориться про пророче одкровення. Та останнє за списком тлумачення розглядає його як велику, катастрофічну пожежу [85].

Такий онлайн-словник як Online Etymology Dictionary дає таке визначення цьому поняттю: «одкровення», «розкриття», що також було згадано і раніше в інших словниках. Також описує те, що це слово може мати походження від грецької або церковної латини. Цікавим є походження від праіндоевропейського кореня *kel-, що означає «прикрити», «закрити» або «зберегти» [89].

2.2 Логічний складник концепту апокаліпсис

Для розуміння логічного складника концепту потрібно проаналізувати сучасні лексикографічні джерела, в яких закріплюються значення імені концепту, яке було актуальним під час проведення дослідження. Апокаліпсис у теперішній час має декілька складників: природні причини (кліматичні, астрономічні, тектонічні), антропогенні складники (глобальна війна, всесвітня пандемія, вихід з-під контролю штучного інтелекту, екологічна катастрофа), релігійно-детермінований (Буддизм, Християнство) та міфологічний.

Отже, загалом розглянуті під час наукового аналізу сучасні тлумачні словники англійської мови закріплюють так значення імені концепту апокаліпсис: «дуже жахлива подія», «великі руйнування і зміни», «кінець світу», «страждання та гибель людей», «пророчі тексти в Біблії та в інших релігійних текстах», «знищення всього світу», «руйнування світу та порятунок праведних», «занепад цивілізації».

Природні складники мають на увазі колосальні кліматичні зміни, які пов'язують з глобальним потеплінням спричиненим парниковим ефектом або швидке знищення та забруднення лісів [54, с.101].

Особливої уваги набуває **антропогенна причина** кінця світу. У ній наголошується на тому, що планета застане велику війну, яка знищить майже все її населення. Не без уваги залишаються роботи зі штучним інтелектом, який в рази перевищив людський і цим поневолив людство. Всесвітня

пандемія має також свої основи для існування, так як з часом з'являється все більше і більше нових хвороб, і не всі виліковуються [54, с.139].

Згідно з твердженнями християнства кінець світу зображують в книзі Івана Богослова – Апокаліпсис. Однак Свідки Ієгови не розглядають цю подію як кінець всьому. Вони вважають що знищено буде лише частина людей, а Земля продовжить існувати.

В буддизмі кінець світу відзначається завершенням циклу, під час якого руйнуються всі світи, також і світ людей. Світи руйнуються від найнижчого до найвищого. Наприкінці циклу весь світ буде знищено.

Також зовсім не актуальний варіант кінця світу – Рагнарьок. Це скандинавський міф, в якому розповідається про останню битву. В цій битві боги вирішують свою долю. Битва у якій всі воюють проти всіх.

Отже, провівши аналіз сучасних тлумачних словників, ми можемо виокремити такі безпосередні поняттєві ознаки концепту апокаліпсис: «кінець світу», «масштабні руйнування», «смерть всього живого», «щось жахливе та неминуче», «смерть людства», «занепад цивілізації», «страждання та гибель людей», «релігійне пророцтво».

Розглянемо, яким чином описані вищезгадані ознаки на прикладі висловлювань різних суспільно-політичних діячів та активістів. В цьому переліку містяться такі логічні складники концепту APOCALYPSE як: кінець світу, масштабні руйнування, смерть всього живого, щось жахливе та неминуче, смерть людства, занепад цивілізації, страждання та гибель людей. Також мова буде йтися про периферійні складники цього концепту такі як: роздуми про смерть, взаємодопомога та підтримка (народу), та виживання.

Далі буде проведений аналіз ситуацій та їх вербалізація в англomовному суспільно-політичному дискурсі. В роботі є такі основні ознаки концепту APOCALYPSE як: *wars, climate change, starvation, doomsday clock, Anthropocene, World War III, nuclear weapon, Covid-19 Pandemic*.

Ознака	Кількість словникових та асоціативних дефініцій	%	Вербалізація
Wars	81	29.1	<p>Іменники: <i>airstrikes, allies, annexation, assassination, binoculars, bombs, bombardment, conflict, confrontation, cruelty, danger, death, destruction, diplomacy, enemy, escalation, explosion, genocide, guns, invasion, killing, occupant, peace, plan, pressure, propaganda, provocation, militarism, soldier, target, troops, violence, war, warfare.</i></p> <p>Дієслово: <i>to conquer, to denotate, to die, to face threats, to suffer.</i></p> <p>Прикметники: <i>crushing, dead, destroyed, horrible, injured, lethal, tactical, threatening.</i></p> <p>Власні назви: <i>Arab-Israeli war, Crimea, Iraq, ISIS, Israel, Jordan, Middle East, NATO, North Korea, Russia, Syria, Ukraine, USA.</i></p> <p>Словосполучення: <i>annexation of Crimea, catastrophic consequences, civil war, doomsday operation, drone strike, end of our time, fatality estimates, fire missiles, front lines, geostrategic situation, greatest humanitarian crisis, guerrilla campaign, horrifying mayhem, innocent people, military action, military affairs, national security, people being killed, terrorist organisation,</i></p>

			<i>unstoppable events, war crimes.</i>
Climate change	78	28	<p>Іменники: <i>activists, air, apocalypse, atmosphere, climate, collapse, deforestation, drought, ecocide, ecosystems, environment, extinction, fauna, flood, flora, forest, globe, ocean, pollution, rainforest, river, temperature, tsunamis, water.</i></p> <p>Дієслова: <i>to be out of control, to melt, to protect habitat, to take actions, to withstand earthquakes.</i></p> <p>Прикметники: <i>car-obsessed, catastrophic, consumer-driven, plastic-choked, responsible, vulnerable.</i></p> <p>Власні назви: <i>Earth, Greta Thunberg, The Green New Deal.</i></p> <p>Словосполучення: <i>air pollution, around the globe, carbon emissions, climate cliff, climate conference, CO₂, climate strike, collapse of our civilisations, disaster zone, disruption of the Earth system, existential dangers of climate, existential threat, extreme weather, fossil fuels, global warming, greatest threat in thousands of years, greenhouse gases, growing catastrophes, health of our planet, human behaviour, human emissions, ice sheet melting, immense threat, man-made disaster, natural disasters, natural gas, natural resources, ocean degradation, onrushing climate crisis, planet's vegetation ecosystems, plastic pollution, renewable energy, resource</i></p>

			<i>depletion, scarce water, seismic activity, soaring temperatures, species extinction, survival of humanity, volcanic activity, warmest year.</i>
Starvation	5	1.8	Іменники: <i>children, hungry, poverty.</i> Словосполучення: <i>economic system, social justice issue.</i>
Doomsday clock	11	4	Іменники: <i>catastrophe, crisis, destabilizer.</i> Дієслова: <i>to turn back the clock.</i> Словосполучення: <i>atomic scientists, complete destruction, military events, nuclear arsenal, nuclear arms race, nuclear weapons, the darkest days.</i>
Anthropocene	6	2.1	Іменники: <i>extinction.</i> Прикметники: <i>threatening.</i> Власні назви: <i>Anthropocene epoch.</i> Словосполучення: <i>disruption of the Earth system, emergency situation, human planet.</i>
WW3	14	5	Іменники: <i>escalation, fear, fighting, hostility, nukes.</i> Власні назви: <i>China, Iran, Israel, Russia, USA.</i> Словосполучення: <i>aggressive people, global domination, nuclear country, to plant the seeds of World War III.</i>
Nuclear weapon	29	10.5	Іменники: <i>defence, denuclearization, disarmament.</i> Власні назви: <i>B-52G Stratofortress bomber, China, Japan, Iran, North Korea, Pakistan.</i> Дієслова: <i>to evacuate, to make a bomb.</i> Прикметники: <i>dangerous.</i>

			<p>Словосполучення: <i>atomic device, Chinese border, crime against humanity, destruction of the nuclear family, greatest problem, international laws, nuclear arms race, nuclear deal, nuclear front, nuclear programme, nuclear test, nuclear-weapons-ban treaty, nuclear weapons proliferation, the risk of use, time of great global tension, threat from nuclear weapons, weapons of mass destruction.</i></p>
<p>Covid-19 Pandemic</p>	54	19.5	<p>Іменники: <i>antibiotics, cases, challenge, death, disease, doctors, healthcare, hospital, hospitalization, lungs, masks, medication, mortality, outbreak, pandemic, strain, symptoms, testing, tragedy, transmission, vaccine, virus.</i></p> <p>Дієслова: <i>to close, to die, to examine, to provide, to take out services, to spread, to stay at home.</i></p> <p>Прикметники: <i>disinfectant, harmless, immune, susceptible, transmittable, vaccinated.</i></p> <p>Власні назви: <i>China, WHO.</i></p> <p>Словосполучення: <i>economic damage, elderly people, global panic, immune system, infectious source, initial reports, lifeless body, medical brigades, medical centres, medical cooperation programmes, medical supplies, mortality rate, national health emergency, public health emergency, strain of the virus, very serious situation, washing your hands.</i></p>

Аналіз ознак концепту APOCALYPSE дав такі результати словникових та асоціативних ознак: *war* – 29.1%, *climate change* – 28%, *starvation* – 1.8, *doomsday clock* – 4%, *Anthropocene* – 2.1%, *Word War III* – 5%, *nuclear weapon* – 10.5% та *Covid-19 Pandemic* – 19.5%.

При тому, якщо враховувати кількість відсотків по загальних прикладах, а не словникових та асоціативних ознаках, у цьому випадку виходить такий результат: *wars* – 28.8%, *climate change* – 26.7%, *starvation* – 0.5%, *doomsday clock* – 3.3%, *Anthropocene* – 1.6%, *World War III* – 3.3%, *nuclear weapon* – 7.5% та *Covid-19 Pandemic* – 28.3%. Далі наводиться наступна таблиця:

Ознака	Кількість прикладів	%
Wars	54	28.8
Climate change	50	26.7
Starvation	1	0.5
Doomsday clock	6	3.3
Anthropocene	3	1.6
WW3	6	3.3
Nuclear weapon	14	7.5
Covid-19 Pandemic	53	28.3

Тому, можна чітко виявити, що основну частину словникових та асоціативних ознак увібрали в себе: *war*, далі – *climate change*, та *Covid-19 Pandemic*. Інші ознаки несуть в собі мізерний відсоток цих словникових дефініцій.

Далі перейдемо до більш загальних ознак концепту APOCALYPSE.

Кінець світу.

Перша за списком ознака «кінець світу» співвідноситься з лексемою апокаліпсис у значенні «перестати існувати, нічого не існує». Так, у одній з промов, один із відомих у журналістів – Джон Белламі Фостер, висловлюється на тему зміни клімату.

*We are in an **emergency situation** in the **Anthropocene epoch** in which the **disruption of the Earth system**, particularly the **climate**, is **threatening the planet as a place of human habitation**. However, our political-economic system, capitalism, is geared primarily to the accumulation of capital, which prevents us from addressing this enormous challenge and accelerates the **destruction** [79].*

‘Ми перебуваємо в **аварійній ситуації** в епоху **антропоцену**, коли **руйнування системи Землі**, зокрема **клімату**, **загрожує планеті** як місцю **проживання людей**. Проте, наша політико-економічна система, капіталізм, спрямована в першу чергу на накопичення капіталу, що не дозволяє нам розв’язати цю величезну проблему і прискорює **руйнування**.’

У наведеному вище прикладі присутні словникові ознаки концепту APOCALYPSE, такі *emergency situation, Anthropocene epoch, disruption of the Earth system, threatening the planet*, та *destruction*. На цьому прикладі можна виявити антропогенний складник концепту APOCALYPSE.

Перейдемо до наступної ознаки, як було зазначено вище, ця ознака відноситься до **масштабних руйнувань**. Це – знищення або глобальні зміни навколишнього середовища, які були спричинені природними або антропогенними причинами.

*A GRIM simulation reveals the **horrifying mayhem** that would ensue from a **war** between the US and Russia. The ominous video shows how **atomic bombs** would rain down on Earth during the conflict, **killing an estimated 34million people** in under five hours. **Most would die** within a 45-minute period [64].*

‘Симулятор GRIM показує **жахливий хаос**, який виникне в результаті **війни** між США та Росією. На зловісному відео показано, як **атомні бомби**

падають на Землю під час конфлікту, **вбиваючи приблизно 34 мільйони людей** менш ніж за п'ять годин. **Більшість з них помре** протягом 45 хвилин.'

Оскільки у вищенаведеному прикладі чітко говориться про ядерну війну, цей приклад підпадає під антропогенну причину кінця світу. Аналіз цього тексту показує, що саме такі словникові ознаки як: *horrifying mayhem, war, atomic bombs, killing ... 34 million people* та *most would die*, вказують на саме на словниковий ознаки кінця світу. Також в цьому прикладі можна побачити й асоціативні ознаки, оскільки якщо починається ядерна війна, тоді будуть і масштабні руйнування. Також можна вважати за правильне, що цей фрагмент можна віднести до таких ознак апокаліпсису як: «смерть всього живого, «щось жахливе та неминуче», «смерть людства», «занепад цивілізації», «страждання та гибель людей», та навіть «виживання».

Смерть всього живого.

Щодо цієї ознаки, то вона дуже просто пояснює своє бачення. З початку апокаліпсису майже одразу знищуються всі види живих істот. А зі смертю людей починає вмирати й вся їхня культурна спадщина.

*Finding out that 1 million species face extinction without radical corrective changes in human behaviour is akin to finding out you have a fatal disease. One day you have a thousand problems; the next, you have just one. Nothing in today's headlines compares to the catastrophic potential posed by **climate change** and the decimating effects of careless consumerism around the globe [81].*

‘З’ясувати, що **1 мільйону виду загрожує зникнення** без радикальних коригуючих змін у поведінці людей, те саме, що виявити, що у вас **смертельна хвороба**. Одного дня у вас є тисяча проблем; наступного, у вас лише одна. Ніщо в сьогоднішніх заголовках не може зрівнятися з катастрофічним потенціалом, який створює **зміна клімату** та нищівними наслідками недбалого споживання по всьому світу.’

Уривок яскраво описує наслідки зміни клімату, якщо людство не змінить та не удосконалисть свою діяльність на планеті. В тексті добре це

відображає семантика таких фраз як: *1 million species face extinction*, *fatal disease* та *climate change*. Також ці словосполучення приховують за собою асоціативні елементи того, що може трапитися щось дуже страшне та його не можна буде зупинити. Ця ознака описується у наступному прикладі.

Щось жахливе та неминуче.

Оскільки цей складник містить в собі негативну оцінку, логічним є те, що в українській мові він реалізує себе як «страшний», «жахливий», «моторошний», «страхотливий».

*The **Coronavirus** is serious enough but it's worth recalling that there is a much greater horror approaching, we are racing to **the edge of disaster**, far worse than anything that's ever happened in human history. ... In fact, there are two immense threats that we are facing. One is the growing **threat of nuclear war**, which has exacerbated it by the tearing what's left of the arms control regime and the other of course is the growing threat of **global warming**. Both threats can be dealt with but there isn't a lot of time... the corona virus is a horrible... can have terrifying consequences but there will be recovery, while the others won't be recovered, it's finished. If we don't deal with them, we're done [87].*

‘**Коронавірус** досить серйозний, але варто нагадати, що наближається набагато більший жах, ми мчимось до **межі катастрофи**, набагато гіршої за все, що коли-небудь траплялося в історії людства. ... Насправді, ми стикаємося з двома величезними загрозами. Одна — це зростаюча **загроза ядерної війни**, яка посилила її через розрив того, що залишилося від режиму контролю над озброєннями, а інше, звичайно, зростаюча **загроза глобального потепління**. З обома загрозами можна впоратися, але часу не так багато... коронавірус жахливий... може мати жахливі наслідки, але одужання буде, а інші не одужають, все скінчено. Якщо ми не впораємося з ними, це кінець.’

Приклад описує ситуацію яка склалася. Світ знаходиться в дуже нестабільному стані, оскільки зі всіх сторін йде загроза для людства та планети загалом. На теперішній час людство переживає пандемію, коли

щодня помирають тисячі людей, а з іншого боку насувається глобальне потепління. Тим не менш є ще одна небезпечна складова – це ядерна війна. Але якщо перших дві причини не зовсім в силах людей, то саме останню можуть не розпочати саме вони. У цьому уривку чітко окреслюються такі слова та словосполучення як *coronavirus*, *the edge of disaster*, *threat of nuclear war*, та *global warming*. Дуже важливим є те, що більша частина людей помре одразу після вибуху й призведе до вимирання людей. В наступному уривку підкреслюється логічний складник, але вже іншого характеру, а саме від зміни клімату, тобто природний складник. Оскільки клімат має тенденцію змінюватися протягом кількох тисяч років, все ж люди вкладають в його зміну також немалу частину.

Смерть людства.

Буквально означає смерть всіх людей внаслідок якоїсь конкретної катастрофи. Фактично можна назвати знищення всієї людської цивілізації на планеті. Так, у одній з промов, один із найзнаменитіших у світі ведучих-натуралістів – Девід Аттенборо, висловлюється на тему зміни клімату.

Right now, we are facing a man-made disaster of global scale, our greatest threat in thousands of years: climate change. If we don't take action, the collapse of our civilisations and the extinction of much of the natural world is on the horizon [69].

‘Зараз ми стикаємося з техногенною катастрофою глобального масштабу, нашою найбільшою загрозою за тисячі років: зміною клімату. Якщо ми не вживемо заходів, на горизонті загибель нашої цивілізації та вимирання більшої частини світу природи.’

Катастрофа, що була вчинена людством – це одна з найстрашніших та безглузда за своїм характером. В наведеному прикладі були виявлені такі словникові ознаки цієї катастрофи як: *a man-made disaster of global scale, our greatest threat in thousands of years, climate change, the collapse of our civilisations and extinction.*

Занепад цивілізації.

Занепад цивілізації несе за собою втрату всього, що було накопичене тисячоліттями. В цей перелік входить абсолютно все – починаючи від соціальних та духовних, завершуючи економічними та політичними ознаками.

*It (**war** with Iran) would be horrible. Four times almost the size of Iraq, 80 million, not 26 million people, homogeneity to the population that Iraq certainly didn't have, 51 percent Persian. This would be a vicious, long-term guerrilla campaign waged by the Iranians over 10 or 15 years... And it would cost \$2 trillion and lots of lives and more than anything else, it would require **at least a half a million troops**. No allies are going to join us.*

*Here's what's going to happen: you're going to have **airstrikes**, selective, and you're not going to do anything except drive them underground, and the **weapon** will be built even quicker [84].*

‘Це (**війна** з Іраном) було б жахливо. У чотири рази більше, ніж Ірак, 80 мільйонів, а не 26 мільйонів людей, однорідність населення, якої в Іраку точно не було, 51 відсоток персів. Це була б жорстока, довготривала партизанська кампанія, яку іранці вели протягом 10 чи 15 років... І вона коштувала б 2 трильйони доларів і багато життів, і більше за все, вона вимагала б **принаймні півмільйона військових**. Жоден союзник не збирається приєднуватися до нас.

Ось що станеться: ви будете наносити **авіаудари**, вибіркові, і ви не збираєтеся робити нічого, крім як заганяти їх під землю, і **зброю** буде створено ще швидше.’

Коментар Меді Хасана щодо війни з Іраном. Як ми бачимо, у цій цитаті чітко описані події та наслідки війни з Іраном. Ця подія принесе не лише економічні збитки, але й загибель багатьох людей, а люди – це основа цивілізації. В цьому прикладі більше йдеться про асоціативні ознаки, ніж словникові. До словникового тлумачення можна віднести лише *war*. До асоціативних ж ознак можна віднести те, що на це будуть витрачатися

величезні гроші та те, що на цю сумнівну кампанію потрібно буде залучити півмільйона солдат. Асоціативні ознаки в цьому випадку відображаються як: *at least half a million troops, airstrikes, weapon.*

Страждання та гибель людей.

Проаналізувавши висловлювання різних суспільно-політичних діячів, то можна помітити, що страждання людей не обмежується лише від хвороб. В наведеному нижче прикладі, автор виражає своє невдоволення тим, що попри те, що пандемія Covid-19 принесла у світ багато горя, але до цього і на цей час все ще існують проблеми не менш важливі. А саме те, що у світі кожного дня вмирає близько 24 тисяч людей лише від голоду, та ще багато тисяч від хвороб, які не можна вважати менш загрозливими для життя людей. І попри це все, у світі не було введено достатніх заходів для вирішення цих проблем.

*Over the course of nearly three-and-a-half months, the novel **coronavirus** outbreak has **infected over 127,000** and **left over 4,700 dead**. While this has sparked global panic and a WHO-declaration of a **pandemic**, then **death toll** is still a far cry from that of starvation, Malaria, and war. This was the point made by BAFTA-award winning journalist and documentary filmmaker John Pilger who took to Facebook on Thursday, to highlight how, despite the fact that **24,600 people died each day** from starvation and 3,000 children from preventable Malaria, no pandemic has been declared for them [80].*

‘Протягом майже трьох з половиною місяців спалах нового коронавірусу інфікував понад 127 000 осіб і забрав життя понад 4 700 осіб. Хоча це викликало глобальну паніку і ВООЗ оголосила про пандемію, **кількість загиблих** все ще далека від кількості загиблих від голоду, малярії та війни. Про це заявив лауреат премії BAFTA журналіст і режисер-документаліст Джон Пілгер, який у четвер зайшов у Facebook, щоб підкреслити, що, незважаючи на те, що **24 600 людей щодня вмирали** від голоду і 3 000 дітей від малярії, яку можна запобігти, пандемія не була оголошена для них.’

У цьому прикладі були використані такі слова та словосполучення як: *coronavirus, infected over 127,000, 4,700 dead, pandemic* та *death toll*.

Роздуми про смерть.

Башар аль-Асад в інтерв'ю з Біллом Ніллі висловлюється на тему війни. В цьому уривку такі словосполучення як: *war, innocent people* та *people being killed* несуть в собі словникове визначення концепту апокаліпсис. Оскільки, під час війни люди не живуть, а лиш виживають, в кожного є своє ставлення до цієї ситуації. Але варто відмітити той факт, що в цій ситуації їх об'єднує одне – це роздуми про смерть, яка може прийти в будь-яку мить.

This is war. Have you heard about «good war»? I don't think anyone have heard about good war. It's a war, you always have casualties, you always have innocent people, people being killed by any means, no one can tell how... [65].

‘Це війна. Ви чули про «хорошу війну»? Я не думаю, що хтось чув про хорошу війну. Це війна, завжди є жертви, завжди є **невинні люди, людей вбивають** будь-яким способом, ніхто не може сказати як...’

Цей уривок чітко окреслює поняття, що ніколи й ніде у світі ще не було хороших війн. Та також те що й не буде, оскільки вони несуть за собою лише страждання та смерть людей. Окрім словникових визначень концепту APOCALYPSE, тут також присутні асоціативні елементи.

Взаємодопомога та підтримка (народу).

Підтримка людей у складний час є основною роботою політичних діячів, навіть тоді, коли їм не дуже й вірять. Нижче наведено приклад, який не має на меті описати апокаліпсис за допомогою словникових або асоціативних ознак, а показати, що взаємодопомога та підтримка є одною з цих ознак. Тобто ця ознака доповнює будь-яку іншу, де є страждання або загибель людей.

I think I read yesterday a report that we've done more than everybody — every other country — combined,

We've tested more than every other country in the world even put together [62].

‘Мені здається, що вчора я читав звіт про те, що ми зробили більше, ніж усі — кожна інша країна — разом узяті,

Ми зробили більше тестів, ніж будь-яка інша країна світу, навіть разом узяті.’

Саме в цьому прикладі Дональд Трамп озвучує, що США зробили більше тестувань, ніж усі країни разом взяті. Оскільки це сказано було президентом, ця інформація заспокоює населення та дає йому надію, що хворих стане менше і пандемія скінчиться.

Виживання.

Один з найголовніших периферійних складників, без якого не було б чіткого розуміння цього концепту — це виживання. Під час будь-якого катаклізму, війни, катастрофи, перш за все страждають люди.

*War is a crime against the **poor civilians** of Iran, Iraq, and the whole Middle East region, who pay for U.S. wars with the **destruction of their lives**, their health, their homes and their country's environment [98].*

‘**Війна** — це злочин проти **бідних мирних жителів** Ірану, Іраку та всього регіону Близького Сходу, які платять за війни США **знищенням їхнього життя**, здоров'я, будинків та довкілля своєї країни.’

Висловлювання Вільяма Бербера несе в собі такі словникові ознаки як: *war, poor civilians, destruction of their lives*. Оскільки такі ознаки як *poor civilians, destruction of their lives* не у повній мірі є словниковим поясненням цього концепту, тому вони в цьому випадку виступають як асоціативний елемент, який доповнює його. Далі ми переходимо до прикладу, який в більшій мірі зводить все до словникових елементів концепту, але все таки ж містить й асоціативні ознаки.

Ще одне цитування, яке варте уваги — Ноама Чомскі на тему геноциду та військових злочинів.

*The **Native population** (in the US) **suffered** a migrant crisis of an incredible kind ... where the immigrants come in with the intention of exterminating and expelling the population... Should they institute **war crimes** trials...? It would not*

*make a lot of sense. It would make a lot of sense to bring out understanding of what happened, to call for reparations and so on, but not war crimes trials. It just means nothing in these circumstances. Is it **genocide**? ... The Western hemisphere had about 80 million people when Columbus arrived, and pretty soon about 90 percent of them were gone (**killed**) [88].*

‘Корінне населення (у США) зазнало мігрантської кризи неймовірного характеру... куди іммігранти приходять з наміром знищити та вигнати населення... Чи повинні вони порушувати судові процеси щодо військових злочинів...? Це не мало б великого сенсу. Було б дуже сенсу дати розуміння того, що сталося, закликати до репарацій тощо, але не судові процеси щодо військових злочинів. Це просто нічого не означає в цих умовах. Це **геноцид? ... У західній півкулі було близько 80 мільйонів людей, коли прибув Колумб, і досить скоро близько 90 відсотків з них зникли (убиті).’**

Вищенаведений текст розповідає про те, що корінне населення США пережило мігрантську кризу неймовірного характеру. Також автору спадає на думку, чи це не був саме геноцид, оскільки в західній півкулі проживало на той час приблизно 80 мільйонів людей. Врешті, залишилося з них всього лише 10 відсотків. В цьому уривку були використані такі словникові ознаки як: *suffered, war crimes, genocide, killed*, також в поєднанні зі словосполученням «*native population*» утворюється асоціативна ознака цього концепту.

Релігійне пророцтво. Ці писання мають декілька ознак, після яких слідує апокаліпсис. За християнськими віруваннями буде знищене все людство. Наведення прикладів цього складника є обмеженим, оскільки основні пророцтва були написані ще в 200 року до н.е. до 150 року н.е., а в цьому дослідженні використовуються лише джерела за останні декілька років.

2.3 Сполучуваність поняття апокаліпсис

Це визначення набуває все більше нових колокацій в літературі. Нижче будуть вказані основні моделі сполучуваності з терміном апокаліпсис з різними частинами мови: прикметники, іменники, дієслова (суб'єкт та аргумент). Також є доцільним наведення синонімів та близьких за змістом слів та виразів до поняття апокаліпсис, оскільки вони несуть в собі різні словникові та асоціативні характеристики, пов'язані з цим концептом.

З прикметниками:

Грядущий апокаліпсис, ядерний апокаліпсис, справжній апокаліпсис, локальний апокаліпсис, новий апокаліпсис, всесвітній апокаліпсис, черговий апокаліпсис, маленький апокаліпсис, повний апокаліпсис, невеликий апокаліпсис.

З іменниками:

Вершники апокаліпсису, автор апокаліпсису, картина апокаліпсису, тема апокаліпсису, початок апокаліпсису, текст апокаліпсису, звір апокаліпсису, пророцтво апокаліпсису, у випадку апокаліпсису, слова апокаліпсису, день апокаліпсису, час апокаліпсису, в очікуванні апокаліпсису, на порозі апокаліпсису, образи апокаліпсису, в книзі апокаліпсису, напередодні апокаліпсису, про наближення апокаліпсису, про настання апокаліпсису.

З дієсловами (суб'єкт):

Апокаліпсис настав, апокаліпсис говорить, апокаліпсис погрожує.

З дієсловами (аргумент):

Влаштувати апокаліпсис, пережити апокаліпсис, запобігти апокаліпсису, привести до апокаліпсису, зупинити апокаліпсис.

2.4 Синоніми до терміну апокаліпсис та близькі за змістом слова й вирази

За допомогою Інтернет джерел було виявлено, що термін апокаліпсис має обмежену кількість синонімів місцям. Завдяки релігійним писанням

поняття апокаліпсис має велику кількість слів пов'язаних з ним, а саме люди та дії.

Синоніми: кінець світу, армагедон, приречення, Божий промисел.

Далі було проведено дослідження кількості людей, місць, предметів, дій, котрі пов'язані з апокаліпсисом.

Люди та персонажі: месія, пророк, апостол, лжепророк, тлумач, спаситель, євангеліст, хреститель, вісник, теолог, проповідник, провидець, сектант, праведник, синоптик, іудей, віруючий, невіруючий, богослов, книжник, містик, псалмоспівець, апологет, християнин, вершник, зомбі...

Місця: земля, планета...

Предмети: Біблія, скрижаль, талмуд, календар майя.

Дії: армагедон, пришествя, кінець світу, потоп, катастрофа, одкровення, катаклізм, знамення, зішестя, предтеча, сповіщення, передвісник, писання, воскресіння, міленіум, створення, пандемія, вознесіння, гибель, проповідь, переддень, передбачення, землетрус, воскресіння, гесна, руйнування, спасіння, гріхопадіння, містерія, смерть, антитеза, трагедія, преображення, відродження, знищення, самознищення, протистояння, подія, воцаріння, затемнення, тисячоліття, війна, навала, здичавіння, спокута, винищення, наближення.

Лише невелику частину слів займає антропогенне значення. А деякі з них можуть перекликатися з релігійними значеннями.

Як було виявлено, більшість пов'язаних з тематикою слів стосуються релігії. Тобто, можна зробити висновок, що більшість інформації на тему апокаліпсису було описано в релігійних текстах, особливо в християнських.

2.5 Сценарії

Використовуючи сценарій для аналізу концепту як динамічного утворення, надає можливість розглянути «ментально-мовну» структуру, що репрезентує подію про стереотипну або стандартну ситуацію через ланцюг каузально пов'язаних подій, які під час цього відбуваються.

Сценарій апокаліпсису може розгортатися декількома лініями – ретроспективно, тобто попередніми уявленнями про цю подію і проспективно, що представляє подію в цілому. У структурі концепту апокаліпсис і пост-апокаліпсис можна виділити емотивний та подієвий сценарії. Емотивний сценарій вміщає в собі переживання та біль під час того, як людство переживає катастрофу, та способи подолання цього стану. Такі елементи існують в сценарії здійснення подій:

1. Каузатор події
2. Сама подія
3. Способи подолання події

Безпосередньо сценарії можуть перетинати та доповнювати один одного.

Апокаліпсис є екзистенційно важливою подією для всього людства, оскільки його ніхто не зможе уникнути.

2.5.1 Емотивний сценарій

І. Переживання, пов'язані з думкою про апокаліпсис.

Усвідомлення того, що незабаром загине увесь світ безпосередньо приводить людство в стан занепокоєння, оскільки людина як одна з істот, яка усвідомлює свою неминучу загибель. Люди здавна замислювалися про причини і наслідки цієї катастрофи. Дуже часто вони бояться цю подію як явище невідворотне та особливо несподіване.

Джон Белламі Фостер дає оцінку клімату, який змінюється з катастрофічною швидкістю. Він стверджує, що ми не на порозі цієї катастрофи, а вже давно в ній знаходимось. Це відображається в словосполученні *growing catastrophes*.

We are already facing growing catastrophes due to climate change. It is too late to avoid soaring temperatures, scarce water, and extreme weather. That ship has in many ways already sailed. The earth is going to be much less hospitable to human beings in the future [79].

‘Ми вже стикаємося з **наростаючими катастрофами через зміну клімату**. Занадто пізно уникати різких температур, дефіциту води та екстремальних погодних умов. Цей корабель багато в чому вже плавав. Земля в майбутньому стане менш гостинною для людей.’

II. Виникнення почуттів по відношенню грядущого апокаліпсису.

Оцінка самої події «апокаліпсис» вимальовується з огляду на вплив її на життя певної людини та її близьких. Для одних людей він може асоціюватися з горем, стражданнями, а для інших навпаки з щастям, вічним життям. Наступний приклад ілюструє намір на зміну стилю життя людей на планеті.

Наведене висловлювання належить Зеїду Раад аль-Хуссейну. Головна ідея його думки, що світ потрібно переводити в інше русло розвитку, а головним двигуном цього повинні стати лідери усіх громадських рухів.

*If we do not change course quickly, we will inevitably **encounter an incident** where that **first domino** is tipped—triggering a sequence of **unstoppable events** that will mark the **end of our time** on this tiny planet... My hope lies in... the leaders of communities and social movements, big and small, who are willing to forfeit everything—including their lives—in **defence** of human rights [100].*

‘Якщо ми швидко не змінимо курс, ми неминуче **зіткнемося з інцидентом**, коли це **перше доміно** буде перекинуто, що запустить послідовність **незупинених подій**, які означатимуть **кінець нашого часу** на цій крихітній планеті... Моя надія полягає в... лідерах громад і громадських рухів, великих і малих, які готові пожертвувати всім, включно зі своїм життям, **захищаючи** права людей.’

В цьому випадку автор використовував як словникові елементи так і асоціативні, які, в свою чергу, доповнюють один одного. Так, до словникових ознак входять такі словосполучення: *encounter an incident, unstoppable events, end of our time*. До асоціативних ж: *first domino* та *defence*. При поєднанні таких словосполучень як *first domino, unstoppable events, end of our time* вимальовується чітка картина з логічним порядком дій.

III. Безпосередня реакція на подію.

Загалом, безпосередньою реакцією на апокаліпсис в блогах є паніка, страх, відчай, які неможливо уникнути. Переживання цієї події повністю змінює її. Після розуміння того, що людина пережила, разом з тим змінюється її стан життя, життєві принципи і в цілому спосіб життя. Доводиться через багато, що проходити аби чим довше прожити в світі, який з кожним днем доходить до свого логічного кінця – знищення.

Заява Дональда Трампа у Twitter щодо хвороби та смертності людей від неї. Незважаючи на те, що кожен рік люди вмирають від звичайної простуди, ніхто не зачиняє країни. Це саме тому, що люди вже навчилися жити з цим, і так само зможуть жити і з Covid-19. Люди у всьому світі зіткнулися з емоційними труднощами, але ця заява несе в собі підтримку.

*Flu season is coming up! Many people every year, sometimes over 100,000, and despite the **Vaccine**, **die** from the Flu. Are we going to close down our Country? No, we have learned to live with it, just like we are learning to live with **Covid**, in most populations far **less lethal**!!! [78].*

‘Сезон грипу наближається! Багато людей щороку, іноді понад 100 000, і незважаючи на **вакцину**, **помирають** від грипу. Ми збираємося закрити нашу країну? Ні, ми навчилися жити з цим, так само, як ми вчимося жити з **Covid**, у більшості груп населення набагато **менш смертельний**!!!’

В цьому висловлюванні були використані такі словникові ознаки як: *vaccine, die, Covid, less lethal*. Але цей приклад особливий тим, що він містить негативні оцінки концепту APOCALYPSE, але тим не менш несе в собі позитивну реакцію на ситуації в цілому.

IV. Способи подолання події.

Дивлячись на сценарій апокаліпсису, можна знайти способи подолання певних життєвих труднощів. Окрім тих випадків, коли світ зруйнований вщент, навіть самої землі більше не існує. Тобто не існує поняття як «життя», більше по ситуації підходить саме «виживання».

Дивлячись на картину всього, що там трапляється, можна зрозуміти, що більше не існує ніякої моралі, етики. В світ повернулися тваринні інстинкти самозбереження і виживання. Виходу з самої ситуації як такої взагалі не існує. Усім доводиться змиритися з цим і дожити свій вік. Нижче наведено приклад висловлення доктора Вінета Гелота щодо створення соціальних вимог для будування міцніших будівель, які зможуть витримати землетрус.

We need to create a social demand for stronger buildings to withstand earthquakes [72].

‘Нам потрібно створити соціальний попит на міцніші будівлі, щоб протистояти землетрусу.’

Цей приклад містить в собі більше асоціативних деталей цього концепту ніж словникових, оскільки саме слово *earthquake* вже говорить про катастрофу, яка може застати людей зненацька.

В наступному прикладі Михайло Горбачов висловлюється під час інтерв'ю на BBC про ядерну зброю. Говориться про те, що поки існує ядерна зброя – світ знаходиться в постійній небезпеці її використання.

As long as weapons of mass destruction exist, primarily nuclear weapons, the danger is colossal. All nations should declare... that nuclear weapons must be destroyed. This is to save ourselves and our planet [86].

‘Поки існує **зброя масового знищення**, насамперед **ядерна**, **небезпека** колосальна. Усі країни повинні заявити... що **ядерну зброю** необхідно знищити. Це для того, щоб врятувати себе і нашу планету.’

В наведеному прикладі були використані такі слова та словосполучення, які наділені негативом концепту APOCALYPSE як: *weapons of mass destruction, nuclear weapons* та *danger*.

2.5.2 Подієвий сценарій

I. Каузатор подій.

Причиною апокаліпсису може бути як і природний катаклізм, так і навмисно заподіяний, як-то ядерна війна. Нижченаведене висловлювання містить в собі антропогенний каузатор подій, а саме – ядерну війну.

*The single greatest problem the world has is **nuclear armament, nuclear weapons, not global warming** [71].*

‘Найбільша проблема світу – це **ядерне озброєння, ядерна зброя, а не глобальне потепління.**’

Цей уривок висловлювання Дональда Трампа з перших президентських дебатів містить в собі такий посил, що у світі панує більша небезпека ніж глобальне потепління. Йдеться саме про ядерне озброєння, та наслідки після його використання. Це означає, що світ ще має шанси зупинити глобальне потепління, а ядерну війну, розпочавши, доведеться довести до логічного кінця. А хто зможе вижити в ній, все одно будуть приречені на смерть. Це щодо асоціативних ознак, словникові ж мають такі слова та словосполучення: *nuclear armament, nuclear weapons, not global warming*.

II. Власне подія.

Власне подія являється основним елементом подієвого сценарію, яка реалізується в к контексті екзистенційними конструкціями. Наприклад: настав апокаліпсис, прийшов апокаліпсис, виникнення передчуття до грядущого апокаліпсису тощо.

III. Способи вижити до та після апокаліпсису.

Способи подолання апокаліпсису включають в себе такі елементи як: боротьба, підтримка, взаємодопомога та порятунок. Опираючись на висловлювання королеви Єлизавети II, де вона звертається до країни в честь 75-річчя перемоги в Європі, можна виділити певні елементи, які характерні саме виживанню та підтримці. Це є дуже важливою подією, яка впливає на мислення народу, і люди мають надію на поліпшення ситуації не тільки всередині країни, а й в цілому світі.

*Today it may seem hard that we cannot mark this special anniversary as we would wish. Instead, we remember from our homes and our doorsteps. But **our streets are not empty; they are filled with the love and the care that we have for each other.** And when I look at our country today and see what we are willing to do to protect and support one another, I say with pride that **we are still a nation those brave soldiers, sailors and airmen would recognise and admire** [92].*

‘Сьогодні може здатися складним, що ми не можемо відзначити цю особливу річницю так, як хотілося б. Натомість ми пам’ятаємо з наших домівок і наших порогів. Але наші вулиці не пусті; вони наповнені любов’ю і турботою, які ми маємо один до одного. І коли я дивлюся на нашу сьогоднішню країну і бачу, що ми готові зробити, щоб захистити та підтримати один одного, я з гордістю кажу, що ми все ще є нацією, яку ці хоробрі солдати, моряки та льотчики будуть впізнавати та захоплюватися.’

В цьому прикладі виділяються такі словосполучення та навіть частини речення як: *our streets are not empty; they are filled with the love and the care that we have for each other, we are still a nation those brave soldiers, sailors and airmen would recognise and admire*. Ці уривки передають відчуття та жагу до кращого, до майбутнього, яке скоро зміниться взагалі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Етимологічний аналіз номінативів концепту апокаліпсис, виконаний на базі матеріалу етимологічних словників дав нам краще розібратися у становленні лексем концептосфери та еволюції становлення.

Словниковий і контекстуальний аналіз поняттєвого складника концепту апокаліпсис дає зрозуміти, що всі ознаки апокаліпсису відносяться до чогось жахливого, неминучого. Все це пов'язане зі знищенням всіх людей і світу загалом.

На прикладі блогів різних суспільно-політичних діячів, було проведено аналіз на основі різних логічних та периферійних складників концепту APOCALYPSE.

Концепт APOCALYPSE вміщає в собі декілька логічних складників, таких як: антропогенні, природні, релігійні та навіть міфічні. Варто відмітити, що останній складник не має під собою міцного підґрунтя, оскільки в цій роботі не було проведено достатньо дослідів. Найбільш вірогідною причиною є антропогенна, але більше всього інформації було виявлено саме в давніх релігійних писаннях, особливо в християнстві і буддизмі. Варто відмітити, що вони не були включені у вибірці, оскільки в цій роботі використовувалися висловлювання за останні декілька років.

В результаті дослідження були встановлені логічні складники цього концепту. У цей перелік були включені такі складники як: кінець світу, щось жахливе та неминуче, масштабні руйнування, смерть всього живого, смерть людства, занепад цивілізації, страждання та гибель людей. Вони являють собою так звані «підскладники».

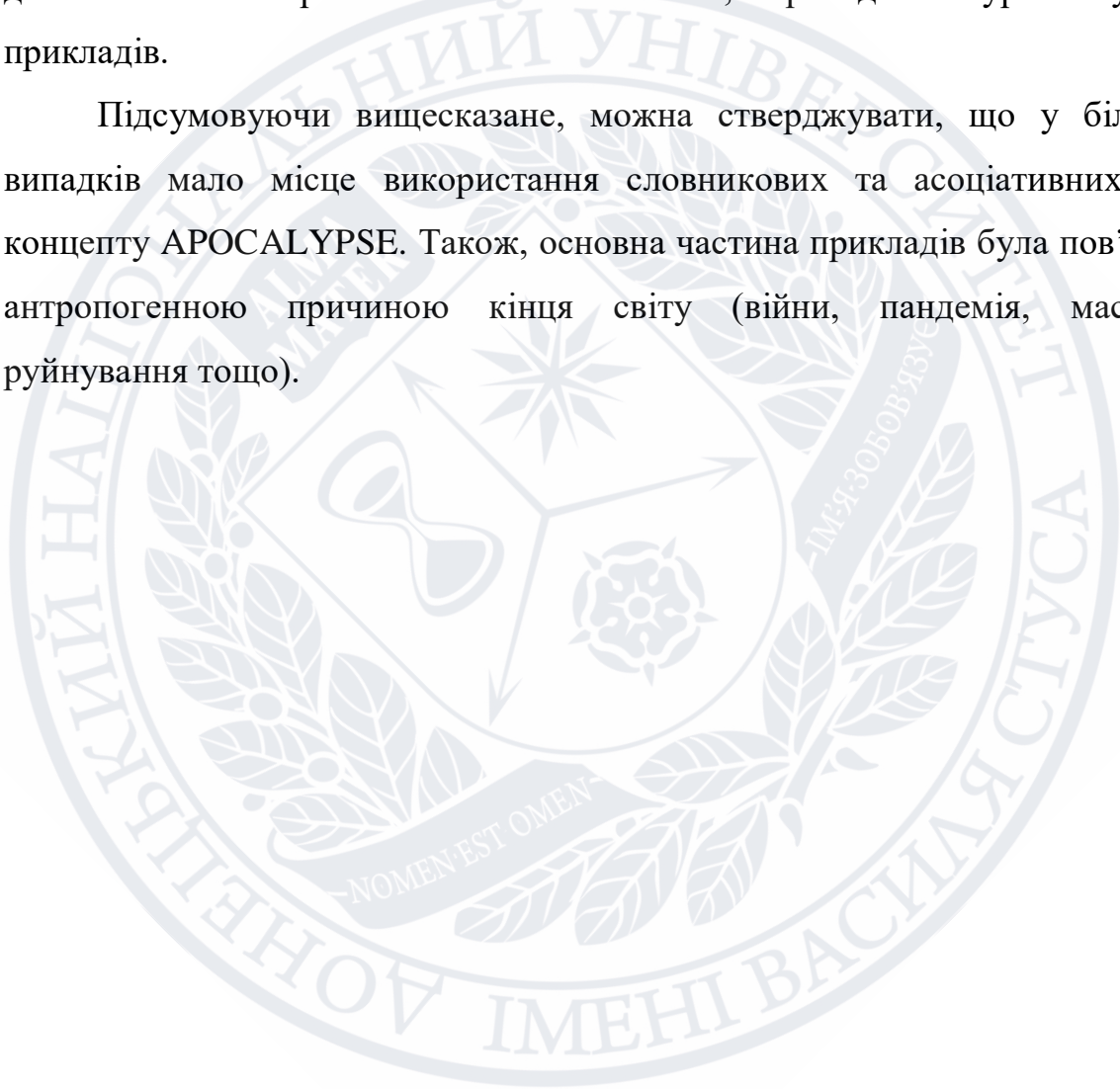
Були також описані й інші додаткові ознаки, які були пов'язані з вищезгаданими. Ці ознаки були описані як периферійні, а саме роздуми про смерть, взаємодопомога та підтримка. Завдяки саме цим компонентам можна передати розуміння цього концепту.

В залежності від способу розрахунку, були виявлені різні відсотки певних асоціативних та словникових ознак концепту APOCALYPSE. Різниця

є в тому, що кількість прикладів стала, а самі словникові дефініції повторюються з великою частотою, тому і не враховуються.

Було виявлено три ступені виявлення сценарію концепта APOCALYPSE. В цей перелік були увібрані: каузатор події, сама подія та способи подолання події. Під час проведення роботи було описано два сценарії – це емотивний та подієвий сценарії. Також був проведений детальний опис та роз’яснення кожного з них, з приведенням уривків у якості прикладів.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що у більшості випадків мало місце використання словникових та асоціативних ознак концепту APOCALYPSE. Також, основна частина прикладів була пов’язана з антропогенною причиною кінця світу (війни, пандемія, масштабні руйнування тощо).

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

За допомогою різних джерел було встановлено, що поняття дискурс не є загальноприйнятим. Кожен вчений має певні схильності до його трактуванні. Загалом цим поняттям оперують в таких сферах як: політика, філософія, психологія, публіцистика тощо. Протягом всього дослідження, було виявлено, що існує декілька прийнятних підходів до його визначення. До цього переліку увійшли такі підходи: комунікативний або функціональний підхід, структурно-синтаксичний, структурно-стилістичний, соціально-прагматичний та комунікативно-діяльнісний підходи. Кожен з науковців схиляється до якогось певного, але єдиного правильного варіанту не було встановлено.

Велика частина досліджень політичного дискурсу стосується тексту та розмов професійних політиків чи політичних інституцій, таких як президенти та прем'єр-міністри та інші члени уряду, парламенту чи політичних партій, як на місцевому, національному, так і на міжнародному рівнях. Контексти політичного дискурсу утворюються за рахунок прецедентних текстів, які створюють необхідні умови для протікання процесів відтворення влади на основі ефекту впізнавання.

Кожен науковець під релігійним дискурсом розуміє діяльність, яка спрямована на вплив, формування традиційного мислення та світовідчуття. Одні виявляють у ньому наявність награності, театральності релігійного дискурсу, яка передбачає емоційну залученість всіх учасників мовної діяльності, а інші, що це сукупність текстів, як усних, так і письмових, які обслуговують комунікацію в церковній сфері.

Аналіз матеріалу показав, що «концепт» є багатовимірне ментальне утворення, яке матеріалізується в різноманітних мовних формах. Структурні моделі «концепту» в мовах відрізняються. Відмінності проявляються на всіх рівнях мови. Так, при передачі ряду суб'єктивно-оцінних смислів в українській мові частіше використовуються словотворчі засоби, в англійській – синонімічні лексичні одиниці, що розрізняються конотаціями.

Було виявлено декілька складових концептів за різними науковцями. І кожен з них має різні складові. Ці складові мають свої характеристики, які по-своєму є правильними.

Підсумовуючи все, аналіз нам показує, що затвердженні підходи до розуміння терміну «концепт» та концептосфера у мовознавстві дозволяють подивитися з іншої сторони на особливості та збіги мови, свідомості та культури. Також це відкриває нові аспекти взаємодії когнітивного мовознавства, лінгвістики, психології, лінгво-культурології та інших наук. Тим не менше, можна збільшити рамки змістовного аналізу мовних явищ, що дає більший вплив на семантичні дослідження.

Існує всього 3 ключових підходи до розуміння концепту. В цей перелік входить когнітивний, лінгво-культурологічний та культурологічний.

Таким чином у науковців є дуже багато трактувань поняття «концепт». Також існують пояснення, які мають більш-менш точне визначення цього поняття. Але як би це не пояснювали, «концепт» – це одиниця ментального простору. Він упорядковує знання про світ і показує специфіку його членування. Також були проведені співвідношення концепту з фреймом й описані їхні характеристики.

Через те, що кожен лінгвіст має власне бачення цього поняття, тому не можливо повністю знайти стійке пояснення терміну «фрейм». На цю тему було проведено немало досліджень, але все ж прийти до одного конкретного трактування не вдалося.

Проведений огляд і аналіз понятійної бази когнітивної лінгвістики показав, що співвідношення обсягів таких основних понять, як «концепт» і «фрейм» не має однозначного тлумачення. Одні дослідники вважають родовим поняття «концепт», інші – «фрейм», треті допускають їх синонімію – «концепт-фрейм». З точки зору формальної логіки ця ситуація пояснюється недотриманням правил визначення понять. Однак в дійсності конкретне розуміння обговорюваних понять диктувалося різними операціональними процедурами досліджень і в їх межах виглядало логічним. Поняття «фрейм»

зародилося не в лінгвістиці, а в програмуванні при розробці штучної мови. Так, спочатку допускалося зміна розміру «фрейму», що підвищувало ефективність рішення таких проблем, як сприйняття сенсу і значимості текстів.

Були описані методи аналізу концепту, які є спрямованими на виявлення змісту концептів, формулювання власних характеристик інтуїції та того, що існує в колективному несвідомому і виражається у мовленні. Загалом під час практики проведення концептуального аналізу найчастіше використовують поєднання аналізу на базі словникових дефініцій та аналізу контексту.

Також були розглянуті методи аналізу концепту англomовних науковців. До цих методів входять: конструктивний, редуktivний та аналізи виявлення. Підводячи підсумок, правильний аналіз запускає відносини в початковій концептуальній теорії, тоді як цілісний аналіз робиться в межах правильного аналізу.

Провівши аналіз лексеми APOCALYPSE у словниках, ми прийшли до висновку, що абсолютно всі з використаних словників характеризують цей концепт негативно забарвленим, оскільки він пов'язаний зі смертю всього живого. Але також були й позитивні елементи, які більше пов'язані з релігією, тобто життя вічне для вірян. Завдяки словниковим ознакам було виявлено такі ознаки концепту APOCALYPSE як «страх», «війна», «небезпека», «голод», «виживання», «смерть», «руйнування», «гибель» та багато інших.

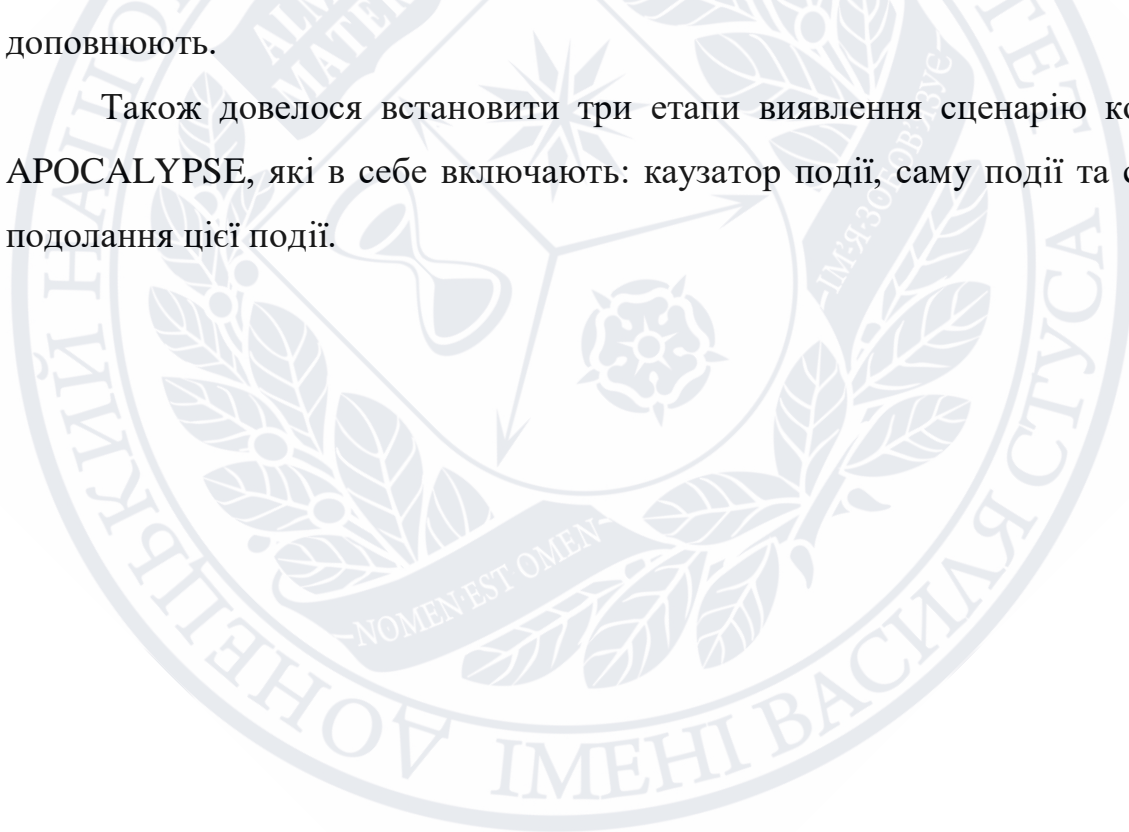
На прикладі різних суспільно-політичних діячів, було проведено аналіз на основі різних логічних та периферійних складників концепту APOCALYPSE. Були використані їхні висловлювання в якості прикладів для складових концепту APOCALYPSE на матеріалі англomовного суспільно-політичного дискурсу. В II розділі використовувалися такі складники: «кінець світу», «масштабні руйнування», «смерть всього живого», «щось

жахливе та неминуче», «смерть людства», «занепад цивілізації», «страждання та гибель людей».

В залежності від способу розрахунку, були виявлені різні відсотки певних асоціативних та словникових ознак концепту APOCALYPSE. Різниця є в тому, що кількість прикладів стала, а самі словникові дефініції повторюються з великою частотою, тому і не враховуються.

Проаналізувавши уривки, в яких були детально описані логічні концептуальні складники, можна прийти до висновку, що концепт APOCALYPSE передає свою атмосферу не лише за допомогою словникових але й асоціативних ознак. Під час проведення дослідження було виявлено, що в більшості випадків ці ознаки переплітаються одна з одним, або навіть доповнюють.

Також довелося встановити три етапи виявлення сценарію концепту APOCALYPSE, які в себе включають: каузатор події, саму подію та способи подолання цієї події.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апресян Ю. Д. Избранные труды: [в 2 т.] М., 1995. Т.1: С. 56–59.
2. Аскольдов С. А. Концепт и слово. Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология. М., 1997. 279 с.
3. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. Воронеж, 1996. 330 с.
4. Базылев В. Н. Политический дискурс в России. Известия УрГПУ. Лингвистика. — Екатеринбург, 2005. Вып. 15. С. 5–32.
5. Баранов, А. Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика [Текст]: учеб. пособие, А. Н. Баранов. М.: Флинта: Наука, 2007. 592 с.
6. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М., 1974. С. 45.
7. Блуверберг С.В. Религиозный дискурс. Структура и специфические признаки протестантской проповеди как разновидности религиозного дискурса [Текст]: *Социальная политика и социология*. 2007. № 2. С. 223–235.
8. Бобырева Е. В. Место религиозного дискурса в типологии дискурсов [Текст]: Е. В. Бобырева. Единицы языка и их функционирование: межвуз. сб. науч. тр. Саратов: Научная книга, 2003. С. 218–223.
9. Бобырева, Е. В. Религиозный дискурс: ценности, жанры, стратегии (на материале православного вероучения): автореф. дис. ...канд. филол. наук [Текст]: Волгоград: ВГУ, 2007. 37 с.
10. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика. Н. Н. Болдырев. Тамбов, 2002. С. 29–38.
11. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика: (Курс лекций по англ. филологии): Учеб. пос. Н. Н. Болдырев. Тамбов: Изд-во ТГУ, 2000. 124 с.
12. Болдырев Н. Н. Концепт и значение слова. Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Под ред. И. А. Стернина. Воронеж: Воронеж. гос. ун-т, 2001. С. 25–62.

13. Болдырев Н. Н. Концептуальное пространство когнитивной лингвистики. *Вопросы когнитивной лингвистики*: Н. Н. Болдырев. Тамбов 2004. № 1. 36 с.
14. Воркачев С. Г. Безразличие как этносемантическая характеристика личности. *Опыт сопоставительной паремиологии*: С. Г. Воркачев. ВЯ. 1997. № 4. С. 115–124.
15. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация. М., 1989. 308 с.
16. Демьянков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии. 2002. URL: <http://www.gumer.info/bibliothek/Buks/linguist/Article/DemPolDisk.php-52k>. (дата звернения 19.20.2020)
17. Демьянков В. З. Термин «концепт» как элемент терминологической культуры. Язык как материя смысла. Отв. ред. М. В. Ляпон. М., 2007. 105 с.
18. Елмслев Л. Прологомены к теории языка. *Новое в лингвистике*. Вып.1. М., 1960. 464 с.
19. Жаботинская, С. А. Когнитивные и номинативные аспекты класса числительных (на материале современного английского языка) [Текст]: автореф. ... дис. д-ра филол. наук: 10.02.19. М.: Моск. гос. лингвист. ун-т, 1992. 41 с.
20. Ирисханова О. К. О теории концептуальной интеграции. Известия АН. Сер. лит. и языка. 2001. Т. 60, № 3. С. 44–49.
21. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке. Языковая личность: культурные концепты. Волгоград — Архангельск. 1996. С. 3–16.
22. Карасик В. И. О категориях лингвокультурологии. Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности. Волгоград, 2001. С. 3–16.
23. Карасик В. И. О типах дискурса. Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: сб. науч. тр. Волгоград, 2000. С. 5–20.

24. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепт, дискурс. М., 2004. 117 с.
25. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. М.: Гнозис, 2004. 390 с.
26. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
27. Каримова Р. А. Семантико-структурная организация текста (на материале устных спонтанных и письменных текстов). Уфа: Изд-во БашГУ, 1991. 156 с.
28. Кожемякин Е. А. Религиозный дискурс: методология исследования. *Научные ведомости Белгородского государственного университета*. Серия: Философия. Социология. Право. №2(97). том 15. 2011.
29. Кожина М. Н., Дускаева Л. Р., Салимовский В. А. Стилистика русского языка: учебник. М.: Флинта; Наука, 2008. 464 с.
30. Красавский Н. А. Концепт «Zorn» в пословично-поговорочном фонде немецкого языка. Теоретическая и прикладная лингвистика. Вып. 2. Язык и социальная среда. Воронеж. Изд-во ВГТУ, 2000. С. 78–89.
31. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах. Монография. Волгоград, 2001. С. 40–59.
32. Крысин Л. П. Религиозно-проповеднический стиль и его место в функционально-стилистической парадигме современного литературного языка. Поэтика. Стилистика. Язык и культура: памяти Т. Г. Винокур. М., 1996. С. 135–138.
33. Кубрякова Е. С. Об одном фрагменте концептуального анализа слова память. Логический анализ языка. Культурные концепты. М.: Наука, 1991. С.85-97.
34. Лакофф Д. Метафоры, которыми мы живем. Теория метафоры: пер с англ. А. Н. Баранов. М. Едиториал УРСС, 1990. 415 с.
35. Лихачев Д. С. Логический анализ языка. Культурные концепты. М., 1991. 287 с.

36. Лукашевич Е. В. Когнитивная семантика: эволюционно-прогностический аспект. М.—Барнаул: Изд-во Алтай. ун-та, 2002. 234 с.
37. Ляпин С. Х. Концептология: к становлению подхода. *Концепты*. Вып.1. Архангельск, 1997. С. 11–35.
38. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. М.: ИТДГК «Гнозис», 2003.
39. Маслова В. А. Лингвокультурология. М., 2001. 208 с.
40. Минский М. Фреймы для представления знаний. М.: Энергия, 1979. 152 с.
41. Никитин М. В. Развернутые тезисы о концептах. Вопросы когнитивной лингвистики. 2004. № 1. С. 20–64.
42. Николаева Т. М. *Краткий словарь терминов лингвистики*. М.: Прогресс, 1978. 480 с.
43. Орлов Г. А. Современная английская речь. М.: Высш. шк., 1991. 240 с.
44. Панкрац Ю. Г. Пропозициональные структуры и их роль в формировании языковых единиц разных уровней. Минск — Москва: Минск. гос. пед. ин-т ин. яз., Ин-т языкознания РАН, 1992. С. 3–112.
45. Перельгина Е. М. Катартическая функция текста: АКД. Тверь, 1993. 5 с.
46. Пименова М. В. Концепт сердце: Образ. Понятие. Символ: Монография. Кемерово: КемГУ, 2007. 500 с.
47. Полюжин М.М. Типологія й аналіз концептів. *Іноземна філологія*. Львів, 2009. Вип. 121. С. 808.
48. Розанова Н. Н. Сфера религиозной коммуникации: храмовая проповедь. Современный русский язык: Социальная и функциональная дифференциация. отв. ред. Л. П. Крысин: Рос. акад. наук: Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова: Языки славянской культуры. М., 2003. С. 343–363.
49. Салахова А. Г. Функционально-прагматическая характеристика современной религиозной проповеди [Текст]. Слово, высказывание, текст в

когнитивном, прагматическом и культурологическом аспектах. Челябинск: РЕКПОЛ, 2008. С. 527–532.

50. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрямки та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.

51. Степанов Ю. С. Константы. *Словарь русской культуры*. Опыт исследования. М., 1997. С. 40–43.

52. Тарасова И. А. Филологические науки. *Фреймовый анализ в исследовании идиостилей*. 2004. № 4. С. 42–49.

53. Теля В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. М., 1996. 235 с.

54. Турчин А. В. Структура глобальной катастрофы. Риски вымирания человечества в XXI веке. М., 2010. Серия «Диалоги о будущем». Т.2.

55. Усманова А. Р. Дискурсия, дискурс. Постмодернизм. Энциклопедия. Минск: Интерпрессервис. «Книжный Дом», 2001. С. 240.

56. Філософська думка. 2000. №2.

57. Флоренский П. А. Влияние молитвы на смысловую работу переживания [Текст]. Богословские труды. Сб. XVII. М.: Издание Московской патриархии, 1977. С. 172–195.

58. Фрумкина Р. М. Концептуальный анализ с точки зрения лингвиста и психолога. *Научно-техническая информация*. 1992. Сер. 2. № 3. С. 16.

59. Фуко М. Порядок дискурса. Воля к истине. URL: http://krotov.info/libr_min/21_f/uk/o_43.htm (дата звернення: 02.10.2021).

60. Шейгал, Е. И. Семиотика политического дискурса [Текст]. М.: Гнозис, 2004. 326 с.

61. Щедровицкий Г. П. Смысл и значение. Избранные труды. М., 1995. 576 с.

62. Aaron Rupa. "Trump just said the US has done more coronavirus testing than the rest of the world. Not even close.", Vox. URL:

<https://www.vox.com/2020/4/21/21230400/trump-coronavirus-briefing-testing-other-countries-combined> (дата звернення: 03.09.2021).

63. American Heritage Dictionary of the English Language. URL: <https://ahdictionary.com/word/search.html?q=apocalypse> (дата звернення: 10.11.2019).

64. ATOMIC BOMBSHELL Horror simulation reveals nuclear war between US and Russia 'killing 34million immediately'. The Irish Sun. URL: <https://www.thesun.ie/tech/4557269/horror-simulation-reveals-nuclear-war-between-us-and-russia-killing-34million-immediately/> (дата звернення: 03.09.2021).

65. Bashar al-Assad. Interview with Bill Neely. «NBC: Exclusive Interview with Bashar al-Assad». URL: <https://www.nbcnews.com/news/world/syria-s-president-bashar-al-assad-speaks-nbc-news-n608746> (дата звернення: 03.09.2021).

66. Bhatia V. K. Interdiscursivity in professional communication. Discourse & Communication, 4 (1). 2010. 32–50 p.

67. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/apocalypse> (дата звернення: 10.11.2019).

68. Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/apocalypse> (дата звернення: 10.11.2019).

69. David Attenborough. Katowice Climate Change Conference. "David Attenborough: collapse of civilisation is on the horizon". The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/environment/2018/dec/03/david-attenborough-collapse-civilisation-on-horizon-un-climate-summit> (дата звернення: 03.09.2021).

70. Deik T.A. Language. Cognition. Communication. Moscow: Progress. 1989. 312 p.

71. Donald Trump. First Presidential Debate, Transcript, Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2016/09/26/the->

[first-trump-clinton-presidential-debate-transcript-annotated/](#) (дата звернення: 03.09.2021).

72. Dr. Vineet Gahlaut. «After Nepal, is South Asia prepared for the Big One?». Irin News. URL: <https://www.thenewhumanitarian.org/analysis/2015/08/24/after-nepal-south-asia-prepared-big-one> (дата звернення: 03.09.2021).

73. Fillmore C. J. Individual differences in second language acquisition Behavior, N. Y.: Academic Press. P. 56–59.

74. Fillmore C. J., Baker C. A Frames Approach to Semantic Analysis. The Oxford Handbook of Linguistic Analysis. B. Heine, H. Narrog (Eds.) Oxford: Oxford University Press, 2010. 340 p.

75. Gettier E. Is Justified True Belief Knowledge? Analysis, 23(6). 1966. 121–123.

76. Gill S.D. Beyond «the primitive»: The religions of nonliterature peoples. Prentice–Hall, 1982.

77. Hymes Dell. Models of the interaction of language and social life. In John J. Gumperz & Dell Hymes (eds.), Directions in sociolinguistics: The ethnography of communication. New York: Holt, Rinehart & Winston. 1972. P. 35–71.

78. Jessica Bursztynsky. "Facebook, Twitter block Trump post that falsely claims coronavirus is less deadly than flu", CNBC. URL: <https://www.cnn.com/2020/10/06/facebook-removes-trump-post-false-comparing-coronavirus-and-the-flu.html> (дата звернення: 03.09.2021).

79. John Bellamy Foster. A Resistance Movement for the Planet - Full Interview, Left Voice. URL: <https://www.leftvoice.org/A-Resistance-Movement-for-the-Planet-Full-Interview/> (дата звернення: 03.09.2021).

80. John Pilger. Here is what legendary journalist John Pilger said about coronavirus outbreak, The Week. URL: <https://www.theweek.in/news/world/2020/03/12/here-is-what-legendary-journalist-john-pilger-said-about-coronavirus-outbreak.html> (дата звернення: 03.09.2021).

81. Kathleen Parker. "Nothing in today's headlines compares to the coming catastrophe", The Washington Post. URL: https://www.washingtonpost.com/opinions/the-end-of-the-everything-may-be-what-weve-been-needing/2019/05/07/902027ac-7101-11e9-9f06-5fc2ee80027a_story.html (дата звернення: 03.09.2021).

82. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/apocalypse> (дата звернення: 10.11.2019).

83. Macmillan Dictionary. URL: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/apocalypse> (дата звернення: 10.11.2019).

84. Mehdi Hasan. Iran Crisis: Have We Learned Nothing from the Iraq war? The Intercept. URL: <https://theintercept.com/2019/06/20/iran-crisis-have-we-learned-nothing-from-the-iraq-war/> (дата звернення: 03.09.2021).

85. Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/apocalypse> (дата звернення: 10.11.2019).

86. Mikhail Gorbachev. BBC World News in Mikhail Gorbachev tells the BBC: World in 'colossal danger'. URL: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-50265870> (дата звернення: 03.09.2021).

87. Noam Chomsky: Coronavirus - What is at stake? | Democracy in Europe Movement 2025 (DiEM25). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=t-N3In2rLI4> (дата звернення: 03.09.2021).

88. Noam Chomsky. How the US «Politically Vulgarizes» Genocide and War Crimes. Pitasanna Shanmugathas, Truthout. URL: <https://truthout.org/articles/noam-chomsky-how-the-us-politically-vulgarizes-genocide-and-war-crimes/> (дата звернення: 03.09.2021).

89. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/search?q=apocalypse> (дата звернення: 10.11.2019).

90. Oxford Learner's Dictionary URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/apocalypse?q=apocalypse> (дата звернення: 10.11.2019).
91. Parisi D. & C. Castelfranchi. The discourse as a hierarchy of goals. *Signs of Change* 1 (2). 1977. P. 31–67.
92. Queen Elizabeth II. VE Day: UK's streets not empty as filled with love, says Queen. BBC. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-52590865> (дата звернення: 03.09.2021).
93. Russell B. On Denoting. *Mind*, 14 (56). 1905. P. 479–493.
94. Soames S. *Philosophical Analysis in the Twentieth Century. Volume 1: The Dawn of Analysis*. Princeton: Princeton University Press. 2003.
95. Trier J. Altes und Neues vom sprachlichen Feld [Text]. *Duden Beiträge zu Frage der Rechtschreibung, der Grammatik und des Stils*. Mannheim. Zürich, 1968. 34 S.
96. Urban Dictionary. URL: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=apocalypse> (дата звернення: 10.11.2019).
97. Verba S., Schlozman, K. L., Brady, H., & Nie, N. H. Citizen Activity: Who Participates: What Do They Say. *American Political Science Review* 87(2). 1993. P. 303–318.
98. William Barber II. Letter Asking the United Nations to Hold Trump. U.S. Accountable for War Crimes. URL: https://en.wikiquote.org/wiki/William_Barber_II (дата звернення: 03.09.2021).
99. Williamson T. *Philosophy of Philosophy*. Oxford: Blackwell Publishing. 2007.
100. Zeid Ra'ad Al Hussein. Grassroots leaders provide the best hope to a troubled world. *The Economist*. URL: <https://www.economist.com/open-future/2018/08/30/grassroots-leaders-provide-the-best-hope-to-a-troubled-world> (дата звернення: 03.09.2021).
101. Zink J. *Wie wir beten können*. Stuttgart: Kreuz-Verl. 1981. 220 S.